नेपालया बौद्ध धर्मय्

दशकर्म

संस्कार धर्म

(कारण व महत्त्व)



पं. बद्रीरत्न वज्राचार्य

नेपालया बौद्ध धर्मय्

दशकर्म

संस्कार धर्म

(कारण व महत्त्व)

पं. बद्रीरत्न वज्राचार्य
मन्त्रसिद्धि महाविहार

पिथना: देछा:म्ह
श्रीमती माहिली वज्राचार्य
कायगःनंनि, इतुंबहाः, यें ।

नेपालया बौद्ध धर्मय्

दशकर्म-संस्कार धर्म

(कारण व महत्त्व)

पं. बद्रीरत्न वज्राचार्य

प्रकाशक	:	श्रीमती माहिली वज्राचार्य काय्गःननि, इतुंबहाः, यें
संस्कारण	:	न्हापांगु, १००० प्रति
तिथि	:	११२५ कछलाथ्व पारु (म्हपूजा) (२०६१ कात्तिक २८) शनिवाः
व्याक्क अधिकार	:	च्वमियाके
ख्वःकिपा	:	शरद् शाक्य
मू	:	४०/- (पीतका) जक
थाकू	:	बिनायक प्रेस, धोबिधारा, यें । फोन नं.:४-४३४६६४

थुगु सफू थम्ह जहान दिवंगत नन्दविलास वज्राचार्यया पूण्य कामना यासे पियना । दाता मय्जु श्रीमती माहिली वज्राचार्यजुं सफूया च्वमि पं बद्रीरत्न वज्रचार्यजु यात धर्मदान याना विज्यागु जुल । थुगु सफू मियाः वःगु दामं मेगु सफू पियनेगु पुण्यकार्यय् छ्यलेगु जुई ।

छ्व्याःचा नुगः खँ

हनेवहःम्ह बौद्धाचार्य पं. बद्रीरत्नजुपाखें सम्पादन जुयाः हानं छगू अतिकं महत्त्वपूर्णगु **"दशकर्म-संस्कार धर्म"** नांगु ग्रन्थरत्न प्याहां वल । वसपोलयागु थुगु कृतिं नेपालमण्डलया आदिवासीतय् सन्ततितय्सं थःथःपिनिगु जाति, धर्म, कुलाचार, लोकाचार, थितिरितिकथं हनावयाच्वंगु संस्कारजन्य सांस्कृतिक जीवन-चक्र (Life Cycle) न्हचव्वयाः नेवाःतय्गु म्हसीका (Identity) या छगू च्वछ्यायेवहःगु पक्षयात उलाक्यंगु जुल ।

खला थौंकन्हय् संस्कारजन्य गुलिखे कर्मकाण्डविधिया महत्त्व व रहस्ययात भ्नीसं म्हसीकें मफयाः ल्वःमंका नं वनाच्वनागु जुल । थथे जुइवलय् परम्पराकथं, ब्वसाकथं अले भ्वय् न्यायेकाः नये-त्वनेकथं जक गुलिखें भ्नीगु संस्कारत न्ह्यानाच्वंगु जुल । अथेनं भ्नीसं मसियाः मथुयाः जक थथे जूवंगु खः । आः थुगु सफुतिं छगू छगू भ्नीगु संस्कारया महत्त्व व रहस्य उलाक्यनाव्यूगु दु, गथेकि मचाजंक्ववलय् मचायात ग्रहरक्षामाः क्वखायेकेगु, सगं बियाः थाय्भु नकेगु, कलं वाकेछ्वयेगु पद्धति न्ह्यचयनेवहः जू । थथे हे भ्नीगु संस्कारजन्य कर्मकाण्डय् आखे, ताय् मदयेकं मगाः, तर भ्नीसं थ्वयागु अर्थ मथू । थुगु सफुतिइ थुजोगु ताय्, आखे थें जाःगु वस्तुया प्रयोगसम्बन्धी अतिकं अमूल्यगु दार्शनिक तत्त्वया शिक्षाप्रद खँ नं उलाक्यनातःगु जुल ।

थुजोगु उपयोगीसिद्धगु ग्रन्थरत्नया च्वमि पं. बद्रीरत्न वज्राचार्यजुयात न्ह्याको सुभाय् देछाःसां गाइमखु । सुभाय् ।

बखुंवहाः, यल (ललितपुर)
ने.सं. ११२४ गुन्हुपुन्ही ।

सत्यमोहन जोशी
चान्सलर
नेपालभाषा एकेडेमी

दशकर्म-संस्कार धर्म

नेवाः संस्कृतिया न्हाय्कं खः

नेवाः संस्कार व परम्पराया थःगु हे कथंया लागा दु, थःगु हे परिवेश दु अले थःगु हे मू दु। भ्की गुलि ग्यं धकाः सिइकेगु छगू श्रोत भ्कीगु संस्कार व परम्परा नं खः। संस्कार वांलाःसां सभ्य जुइ, संस्कार वांमलाःसा व मनू असभ्य जुइ। उकिं संस्कार वांलाःगु विइमाः। संस्कार छगू कथं म्वायेगु लंपु खः। मनू गुलि ग्यं उकियात दापुइ तयाः स्वयेगु छगू साधन संस्कार नं खः धायेगु चलन दु- वांलाःगु संस्कारयाम्ह जूसाः धकाः वांलाइ। थ्व धापुं नं संस्कार गुलि ग्यं धैगु खँयात यचुका व्यू। हनेवहम्ह पण्डित वद्रीरत्न वज्राचार्यजु वुद्धधर्मया छम्ह ज्ञाता, वज्राचार्य कुलया स्वयेनगु व भ्कीगु संस्कार एवं परम्पराया छम्ह श्रोत व्यक्ति खः। वसपोलया अथक परिश्रम व लगनशीलताया प्रतीक कथं **"दशकर्म-संस्कार धर्म"** सफू पिदनेत्यंगु छगू सुखद् खँ खः। थ्व सफू भ्कीगु संस्कारया छगू कोसल्वहँ खः। थुकिइ वसपोलं संस्कारया महत्त्व क्यनेगु, उकिया उपादेयता ब्वयेगु जक यानाविज्याःगु मदु। संस्कारदुने सुलाच्वंगु महत्त्वयात फात्तुफायाः भ्कीगु न्ह्यःने तये हयाबिज्याःगु दु। संस्कारयात थौंया मिखां स्वयेगु नं कुतः जूसां म्हिगः थुकिया गुकथं महत्त्व जुयाच्वंगु दु उकियात नं भ्कीगु न्ह्यःने वसपोल तयाविज्याःगु दु।

खला नेपालभाषा आकादेमिपाखें वसपोलयात थज्याःगु हे भ्रीगु संस्कार व संस्कृतियात ब्वयाविइ फुगु छगू सफूया लागि इनाप यानावयाच्वनागु खः । गुकिइ भ्रीगु जन्मनिसें मृत्युतकया संस्कार व मेगु भ्रीगु नेवाःपहःयात म्वाकातइगु संस्कार व संस्कृतियात न्ह्यब्वयाविइगु हलंज्वलं दुथ्याकातःगु जूसा साप हे बांलाइगु खः । वसपोलपाखें थुखे ल्हाः तयाः नेपालभाषा आकादेमियात थुखेपाखें पलाः न्ह्याकेगु ह्वःताः चूलाकाविज्याइ धैगु मन्तुना कयाच्वना ।

खला **"दशकर्म-संस्कार धर्म"** थःगु पहःया न्हापांगु सफू खः । थुकिइ हनेवहम्ह गुरु बद्रीरत्न वज्राचार्यजु आपालं कुतः यानाः न्हि-जीवनय् भ्रीसं छ्यलाः नं मस्यूगु, मथूगु आपालं खँयात सरल व सुगम भाषां बोधगम्य जुइगु कथं न्ह्यब्वयाविज्याःगु दु । थुकिया लागि वसपोलयात न्ह्याक्को सुभाय् देछाःसां गाइ थें मताः । वसपोलं थुकिइ व्यावहारिक खँयात ज़क थाय् वियाविज्याःगु जूसा अभ्र थ्व छगू नेवाः संस्कारया स्वसल्वँह हे जुइगु खः ।

वाधाः तयेगु खँयात हे कायेः- वसपोलं थुकिइ सक्षेप आपाल ख कुलाबिज्याःगु दु । तर थुकिइ क्रमगतकथं यायेमाःगु विधि व उकिया महत्ता व मूल्ययात ब्वयाविज्याःगु जूसा अभ्र साप हे ज्या ख्यलय् जुइगु खः । नेवाः मस्कारं छुं भचा तापानाच्वंपिन्त आपालं ज्या ख्यलय् जुइगु खः । वाधाः तयेवलय् याये मज्यूगु आपालं खं वियाः उकिया परिणाम न च्वयाविज्याःगु दु । गुगु छगू बांलाःगु कुतः खः । वाधाः तयेत साइत स्वयेगु प्रचलन दु तर छाय् साइत स्वयेगु धयागु खं आपाःस्यां मस्यू । साइत स्वयेमाः, ज्या यायेत, थुलि जक स्यू । तर वसपोलं मछिं-मभिंयात न्हकेत साइत स्वयेमाःगु खं न्ह्यथनाविज्याःगु दु । नापं वाधाः तयेवलय् वाधाः च्वंम्ह मचायात ख्वयेके मज्यू, लुसि ध्यने मज्यू, अजलं उले मज्यू, ततःसलं हायेके मज्यू, न्हिइके मज्यू, निभाःद्यः स्वयें मज्यू आदिया कारण नं वसपोलं वियाविज्याःगु दु । ख्युंगु, निभाःजः मवइगु, फय् बांलाक वये मफुगु, ख्वथाय् च्वनेवलय् स्वास्थ्यया मिखां नं उलि बांलाइगु खनेमदु । उकिं लुसि ध्यनेवलय् ख्युंथाय् घाः लाइगु सम्भावना मुक्त जुइत, अथेतु स्वास्थ्यया मिखा नं विचाः यानाः

धज्याःगु याये मत्यः धकाः भ्धी पुखांपिसं धयावंगु नं आपालं सम्भावना दु। वाधाःख्याः छाय् तयेमाल, व छुकिया प्रतीक खः उकियात धाःसा वसपोलं त्वःमंकाविज्याः थें जितः ताल। सामान्य व्वँमिया नुगलय् ध्व न्ह्यसः दनाच्वनी गुकिया निवारण थ्व सफुतिइ यायेफुगु खनेमदु। मेखे मामुलि खँ थें भ्धीत ताइगु उकिइ दुसुनाच्वंगु दार्शनिक पक्षयात वसपोलं संक्षेपं वालाक व्याख्या यानाबिज्याःगु दु। नापं मचा प्वाथय् दुपिं मिसातय्त दोहल उत्पन्न जुइगु खं दिव्यावदान, कुशावदान व जातकय् आपालं थासय् च्वयाताःगु खँयात वसपोलं न्ह्यथनाबिज्याःगु दु। छगूकथं वसपोलं मालेज्या यानाः आपालं खँ भ्धीगु न्ह्यःने ब्वयाविज्याःगु दु तर सामान्य व्वँमियात थ्व छगू भार जूवनेफु। दिव्यावदान, कुशावदान व जातकय् गुकथं वियाताःगु खः उकियात नं वसपोलं संक्षेपं च्वयाविज्याःगु जूसा व सफूत पुइकेगु उलि आवश्यक जुइगु मखु।

प्वाथय् दुम्ह्यसिया दोहल उत्पन्न जुल धकाः सुनानं मखंक पँचा, स्यूचा, सलिंवाकू आदि नयेगु याः, अज्याःगु अखाद्य वस्तुपाखे मन क्वमस्वयेमा धकाः सीमन्तोपनयन संस्कार याइगु खँ न्ह्यव्वयाविज्याःगु दु। थुकथं वसपोलं सीमन्तोपनयन संस्कारया महत्तायात प्रकाश याना-विज्याःगु दु। सिचुपालु क्यनेगु परम्परा थौंतक जुयाच्वंगु दु तर उकिया महत्त्व, क्यनेगुया अर्थ काय् म्ह्याय् गुम्ह वुल व जक सः वींगु गुगु भ्धीसं तायाच्वंगु खः उकियात वसपोलं "छिमि म्ह्याय्या मचा बुल। जिमिसं विचाः यानाः थथे रोग निदानया वासः गुटिका नकातयागु दु" धकाः सिचुपालु क्यने छ्वयेगु परम्परायात कुलाः भ्धीसं मस्यूगु मथूगु तथ्ययात प्रकाश यानाः थुकिइ क्यनाविज्याःगु दु। चि, इमू, पालु, पिपी, मले, लवं, यला व म्वय् प्रयोग यायेगु तर उकिया उपलब्धी मस्यूगुयात प्रकाश यानाविज्याःगु दु। मचावूम्ह्यसित न्ह्यःनेलाःगु चिकं नं वुके मज्यू, तूचिकं हे माः। व नं स्वला प्यला तूचिकनं धंक वुकेमाः। तूचिकनं तीक्ष्ण, गरम, कफ, मुसुवइगु, रक्तविकार, कुष्टल्वय्, प्वाःया ल्वय् आदि नष्ट जुइगु खं न्ह्यथनाबिज्याःगु दु। पि ध्यनेमाःगु कारण, मचावू व्यंके, घृतमधुप्राशन, ना

छुयेगु संस्कार, मचायात पित यंकेगु संस्कार, मचाजंक्व, बुसँखा, कय्ता चिकेंगु, समाव्रत व पाणिग्रहण जक मखु इहिया नं चर्चा यानाबिज्याःगु दु।

"दशकर्म–संस्कार धर्म" सफुतिइ भ्रीगु संस्कार, परम्परायात जक न्ह्यव्वयाविज्याःगु मदु, भ्रीगु संस्कार व परम्पराय् दुबिनाच्वंगु दार्शनिक खँयात कुलाबिज्याःगु दु। गथेकि आखे व ताय्यात कायें। आखे धायेवं वाया ब्वला प्वलातःगुया अवस्था खनेदइ, थुकियात हे आखे धायेगु यानावयाच्वनागु दु। अथेतुं ताय् धयागु वा लखय् फ्वयाः भाजनय् सियातःगु जुइ। वा छगूकथं कच्चा पदार्थ खः, उकिं थुकियात चाय् पिलकि मा बुयावइ। आखे व ताय् वाया विकसित रूप वा परिमार्जित अवस्थाय् लायेधुंकूगु खः। उकिं थुकियात चाय् पियाः बुया वइमखुत। निरोध मोक्ष प्राप्त जुलकि हानं जन्म जुइ म्वाल। थुकथं ताय् वा आखेन पुज्यायेगु धयागु हे थुगु ज्ञान बीत खः। थुकथं ताय् व आखेया दुने सुलाच्वंगु दार्शनिकतायात उलाः भ्रीत छकः वालाक ध्वाथुइका विइगु ज्या नं थुकिइ जुयाच्वंगु दु।

समष्टि रूपं धायेगु खःसा **"दशकर्म–संस्कार धर्म"** भ्रीगु संस्कार, कर्म, परम्पराया छ्पाः न्हायकं खः। भ्रीसं भ्रीगु तःजिगु संस्कार व परम्पराया किपा थुकिइ खनी अले भ्रीगु संस्कृतिया हलिमय् नखःचखः जक मखु, जात्रापात्रा जक भ्रीगु संस्कृतिया अंग मखु भ्रीगु संस्कारं नं भ्रीगु संस्कृतियात स्यल्लाकेगुलिइ योगदान मव्यू धकाः धाये फइमखु। नेवाः संस्कारया प्रत्येक पलाखय् संस्कृतिया आभास जक मखु दर्शन नं सुलाच्वंगु दु। भ्रीगु संस्कार भ्रीत मोक्षया लँय् मिखा कंकेगु छगू लँपु नं खः धैगु खँ **"दशकर्म–संस्कार धर्म"** सफुतिं नं यचुका व्यू। उकिं गुरुवर बद्रीरत्न वज्राचार्यजुया थुगु सफू भ्रीगु संस्कृति व संस्कारया छगू ग्यसुग्यंगु न्हायकं खः, सुभाय्!

इन्द्र माली
सदस्य सचिव
नेपालभाषा एकेडेमी

थगु खँ

यजमानपिंथाय् मचाबू ब्यंक:वनेगुनिसें कया: इहिपा:तकयात भिंगू कर्मया संस्कार, दशकर्म धका: धाइ । थुकिया खँ आपालं दु । थ्व पूजा या:वनीपिं गुरुपिं वज्राचार्यपिं ख: । अले उमिसं सिइकातयागु खँ यजमानपिसं "थ्व छु धा:गु ?" धका: न्यंसा प्रमाण अनुसारं कनाबियेमा: । कनाबिये मफुतकि यजमानपिन्त छुं हे महत्त्व दइमखु । जि शिष्यपिं व यजमानपिसं 'थ्व छु कारणं यानात:गु ? थ्वया महत्त्व छु ? धका: बारंबार न्यनीगु । उकिं बौद्ध पूजाविधिया विद्यार्थीपिं व जि शिष्यपिनि लागि ब:चाहाकयेक थ्वया विषयस छुं महत्त्व व उद्धेश्यया खँ च्वयाबियागु ख: । थुकिं छुं भचासां सिइका थुइका काइ धयागु विश्वास याना ।

छुं संक्षिप्त जक च्वयागु थुगु सफुतिइ मगा:मचा: ला यक्व दयेफु । थुकिइ त:धंगु मेहनत याना: बांलाकाव्यूम्ह जिम्ह शिष्य कल्याणमित्र अष्टमुनि ख: । वं हे न्ह्याबलें दशकर्मया कारण व महत्त्व च्वयाब्यु धका: हालाच्वनीगु, 'जजमानपिसं न्यनीबलय् कनाबिइमा:, जिपिं ला कने मस:, उकिं कने सयेके माल, धाये फयेकेमाल, मखुसा क्रियाया छुं हे महत्त्व मन्त' धका: ह:पा: बियाच्वनीगुलिं जक थुगु सफू च्वयागु ख: । उकिं, थुगु पुण्यद्वारा अष्टमुनियात आरोग्य जुयेमा, शुभ-मंगल जुइमा, थुलि जिं आशिर्वाद बियागु जुल । थथे हे थ:पिनिगु अतिकं मूवंगु नुग: खँ च्वयाबियाद्यूपिं विद्वान् द्वय

सत्यमोहन जोशी व इन्द्र माली, ज्यूमज्यू स्वयाबिज्याःम्ह फणीन्द्ररत्न वज्राचार्यपिन्त नं आपालं धन्यवाद देछायाच्वना ।

थथे हे थःम्ह दिवंगत जहान नन्दविलास वज्राचार्यया नामं थुगु सफू पिथनाः प्रदान यानाबिज्याःगु पुण्यं दिवंगत जुयाबिज्याःम्हयात निर्वाण मार्ग प्राप्त जुयेमा, प्रकाशक जुयाबिज्याःम्ह मय्जु माहिली वज्राचार्ययात नं आपालं पुण्यसम्भारं पूर्ण जुयेमा धकाः कामना याना । सफूया दाता चूलाकाबिज्याःम्ह हिरारत्न वज्राचार्य, प्रकाशन ज्याय् ग्वाहालि यानाब्यूम्ह अशोकहर्ष वज्राचार्य व थःगु न्हिपौ "यैं नेवाःपोष्ट"स थुगु सफूया दक्व रचनात कथहनं पिथनाब्यूम्ह सुजीव वज्राचार्य व सफूया ख्वःः च्वयाः छाय्पा ब्यूम्ह कलाकार भाजु शरद् शाक्यपिन्त नं यक्व यक्वं सुभाय् देछायागु जुल । संक्षिप्त जक च्वयागु थुगु सफुतिइ द्वंस्यं छुं दःसा क्षमा फ्वनाच्वना । सुभाय् ।

बद्रीरत्न वज्राचार्य

११२४ कौलाथ्व १, शुक्रवाः,
महाबौद्ध, यैं ।



स्वं नन्दविलास वज्राचार्य

जन्म: वि सं १९८१ दिवंगत: २०५९, श्रावण ६ गते

स्व. नन्दविलास वज्राचार्यया म्हसीका

यें देया वयुत्वाः भाष्करदेव संस्कारित केशचन्द्र पारावतं महाविहारया दिवंगत चक्रेश्वर अबु विरयानन्द व मां आशामायापाखें इतुंबहालया कायूगः ननी ने.सं. १०४४ (वि.सं. १९८१) कुन्हु **नन्दविलास वज्राचार्यया** जन्म जुल। कुलया धर्म, कर्म सवां देछानाः नित्य सत्त्वप्राणी उद्धार यायेत सकल जजमान व विहारया पूजा कर्मय् मचानिसें लीन जुयाबिज्यात। राणाकालीन् अवस्थाय् यक्व दुःख सियाः कष्ट नयाः तःथंगु शिक्षा वाणिज्य शास्त्रय् स्नातकोपाधि यानाः ज्ञान कयाबिज्याःम्ह वसपोलं मचां (खुदं) निसें अध्ययन यानाः पूजाविधि सयेकाः सीकाः बुद्धधर्म प्रति समर्पित जुयाबिज्यात। वसपोलं आखः ब्वनाः सयेकाः सीकाः यम्हं स्यूगु ज्ञान, शिक्षा, दीक्षा यः शिष्यपिन्त व इष्टनिमत्रपिन्त शिक्षा दान, धर्म दान बियाबिज्यात।

अये हे वसपोलं धर्मज्ञान, शिक्षाज्ञान बाहेक सरकारी नीति, नियम व संसारया सामान्यज्ञान प्रति नं. विशेष मन तयाः सार्वजनिक ज्याखँय् नं. ब्वति कयाबिज्यात। अयनं. वसपोलं यःगु कर्मक्षेत्र पूजा यायेगु ज्या थ्व संसार त्वःता बिज्याये न्ह्यो तकं निरन्तर यानाबिज्यात।

वसपोलया इहिपा वि.सं. २००७ सालय् यें ब्रम्हचक्र महाविहार (ओं बाहा) या सिद्धिहर्ष वज्राचार्यया म्ह्याय् मयूजु माहिली वज्राचार्यनापं जूगु जुल। वसपोलय निम्ह काय् व स्वम्ह म्ह्याय् दुगु जुल।

वसपोल धर्म देशना ज्याय् सकल प्राणी उद्धार यायेत ब्वति कयाबिज्याइम्ह उदारमना व्यक्ति खः। वसपोलं स्वदँ यकं तीर्थय्, विहारय् अष्टमीव्रत धलं वनाः सकल प्राणीपिन्त धर्म देछानाबिज्यात। यः अबुजुया नामं स्वयम्भूइ वज्रधातु चैत्यया विधिवत् थापना यानाबिज्यात। करुणामय (जनबाहा द्यः) यात हिराफ्वः देछानाबिज्यात। वसपोलं भाष्करदेव संस्कारित केशचन्द्रकृत परावर्त महाविहारया उपाध्यक्ष जुयाः विहारया नित्यपूजाकर्मय् समर्पित जुयाबिज्यात।

थ्व अनित्य संसारय् गये वल अये हे छन्हु वनेमाः धइगु शाश्वत सत्य तथ्य कयं वसपोल **स्व. नन्दविलास वज्राचार्य** वि.सं. २०५९ श्रावण ६ गते बहनीसिया च्याता इलय् लुमन्ति जक त्वताः श्री करुणामयया शरणय् वनाः सुखावति भुवनय्ः बास याना बिज्यात।

पिका: पाखें



दिवंगत जुयाबिज्या:म्ह जिम्ह जहान **नन्दविलास वज्राचार्य**या लुमन्तिइ थ्व सफू पिथनागु जुल ।

थ्व: ईह लोकय् वसपोल म्वानाच्वँतले थ:गु धर्म, कर्म, शिक्षा व ज्ञान-गुणया बारे सदां थ: काय् म्ह्याय्पिन्त सयेका कायेत वा:चा: तायेका बिया: न्ह्याबलें लँपु क्यनाबिज्यात । यम्हं याये मा:गु कर्मयात न्हापालाक मनसुवा: बिया: दत्तचितं यायेत ब्वति कयाबिज्याइम्ह वसपोलं थ: काय्, म्ह्याय्, भौ, छ्य्पिन्त सदां ज्ञानया लँपु क्यनाबिज्यात । वसपोलया यक्व न्वँवायेगु बानि मदु । सदां शान्त चित्तं थ:गु नित्यकर्मय् लीन जुयाबिज्या:गु व थ: मस्तयत नं शान्तभावं जीवन हनेगु अतिं बियाबिज्याइम्ह ख: ।

स्वर्गीय जहान नन्दविलासया नामय् सफू पिकायेगु जिगु बिचा: ख: । वसपोलया जीवनकालय् मचांनिसें हे धार्मिक कृत्यय् श्रद्धा दुगुलिं वसपोलया लुमन्तिइ सफू पिकायेगु कुत: यानागु ख: । थ्व सफू च्वयाबिज्या:म्ह सबलबाहाया श्रद्धेय गुरु पं. बद्रीरत्न वज्राचार्ययात अपालं आपा: सुभाय् । अये हे सफू पिकायेत सल्लाह बियाबिज्या:म्ह ओम् बाहाया भाजु हिरारत्न वज्राचार्य, शुद्धाशुद्धी यानाबिज्या:म्ह अष्टमुनि गुभाजु, मुद्रण ज्याय् ग्वाहालि यानाब्यूम्ह तक्षेबाहाया अशोकहर्ष वज्राचार्य (विनायक प्रेस), कभर डिजाइन यानाब्यूम्ह भाजु शरद शाक्य सकसितं आपाल आपा: धन्यवाद ।

थ्व सफू पिकायेत प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष ग्वाहालि यानादिइपिं सकसितं नं आपालं आपा: सुभाय् देछाना । स्वर्गीय जहान **नन्दविलास वज्राचार्य** न्ह्याबलें सुखावति भुवनय्: बास प्राप्त जुइमा धका: दुनुगलंनिसें श्रद्धाभाव व्यक्त यानाच्वना ।

२०६१, कार्तिक

माहिली वज्राचार्य
इतुंबहा:, यें

श्रद्धाभाव देछाया !

थ्व अनित्य संसारय् दुःख-सुख धयागु कुमाःया घःचाः यें झीगु जीवनय् चाःचाः हिलाच्वनिगु विविध कथंया ज्ञान बियाबिज्याःम्ह जिमि अबुजुं गबलें नं. थःगु कर्तव्य पथं विचलन जुइमते धकाः आज्ञा जुयाबिज्यात। संसारय् म्वायेत प्राण माः। प्राणयात सजीव यायेत नित्यकर्म यायेमाः। नित्यकर्म यायेत एकाग्र चित हे थःगु जीवनया कर्म मिलय् जुई व कर्म यानाः हे मनुष्य जीवन सफल जुइ धकाः अमूल्य दर्शन बियाबिज्याःम्ह छः पिन्त कोटि कोटि कृतज्ञ जुयाः श्रद्धाभाव देछानाच्वनः। न्ह्याक्व हे आपत् वःसां तबि नं. गबलें हे मन ख्युंकाः न्ह्योने वःगु कर्मलिसे बिस्युं वनेमते धकाः मनयात भलसा बियाः बरु वहे कर्मयात क्वात्तुक्क ज्वनाः न्ह्योने वनेगु सल्लाह बियाबिज्याःम्ह छःपिं अबुजुयात शत्शत् प्रणाम। छः पिन्सं बियाबिज्यागुः व अमूल्य वचन जिमित आःतक नं. लुमंनि। "झी मनूतय्सं सयेका क्रय्गु, स्यना कायेगु, सीका तयेगु धइगु गबले हे नं. आसें धायेमते..............." धइबिज्याःगु व वाणी झस् झस् लुमनाः छःपिन्सं क्यनाथकूगु लँपुइ जुइत जिपिं जीवन पर्यन्त कर्मयाना च्वनेगु मनं तुनाः। छलपोलयागु चरणकमलस नतमस्तक जुया। छलपोलयागु तः धंगु बिचाः व त्याग भावना प्रति लीन जुयाः थःगु हे धर्म, कर्म सदां याना च्वँ धकाः अर्ति बियाबिज्याःम्ह दिवंगत जिमि अबुजु **नन्द विलास बज्राचार्य** सुखावति भुवनय् प्रज्ञा-पार मितां युक्त जुयाबिज्यायेमा धकाः जिमिगु चित्तया भक्तिभावं छलपोलयात श्रद्धास्वां देछानाः, श्रद्धाञ्जली अर्पण यानाच्वना।

क्वाय्पिः-

महेन्द्रविलास वज्राचार्य

नरेन्द्रविलास वज्राचार्य

म्ह्याय्पिंः-

बाबाछोरी वज्राचार्य

मैयाँछोरी वज्राचार्य

ज्ञानीछोरी वज्राचार्य

जिम्ह अहाम / अबुजुया म्हयोया पूर्वजपिनि
न्यागू (५) पुस्ता व वसपोलया परिवारया छगू झलक:

तापा: छाछ्या-अमृतानन्द वज्राचार्यया काय्
चतुरानन्द वज्राचार्य- भार्या भाग्यलक्ष्मीया काय्
दयानन्द वज्राचार्य-भार्या ज्ञानीयकुया काय्
आयुगिवानन्द वज्राचार्य- भार्या तरिमाया काय्
बिरमानन्द वज्राचार्य-भार्या आशामायाया काय्
नन्दविलास वज्राचार्य- भार्या (सतजीव) माहिली वज्राचार्यया

छायपिं:-

महेन्द्रविलास वज्राचार्य
नरेन्द्रविलास वज्राचार्य

म्ह्यायपिं:-

बाबाछोरी वज्राचार्य
मैयाँछोरी वज्राचार्य
ज्ञानीछोरी वज्राचार्य

भौमचापिं:-

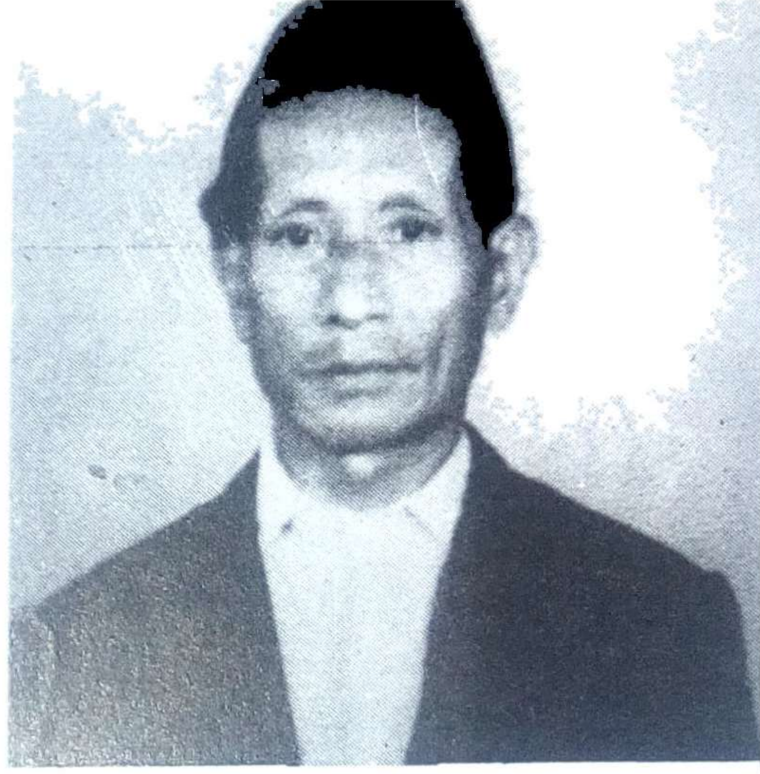
किरण वज्राचार्य
गिन्दी बाबा वज्राचार्य
रवी वज्राचार्य

भाजुपिं:-

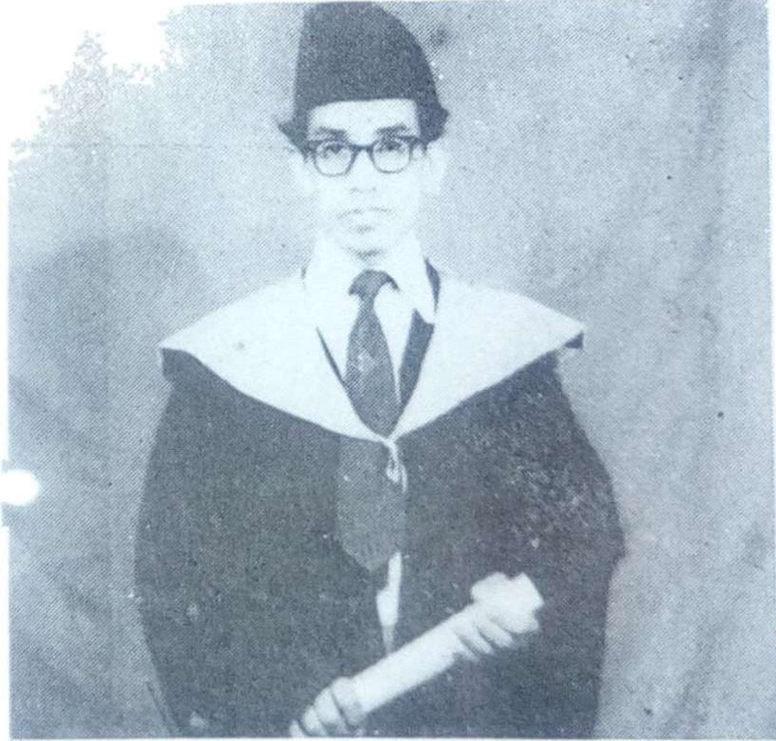
जुजुकाजी वज्राचार्य
बाबुकाजी शाक्य
बिजय शाक्य

छयपिं:-

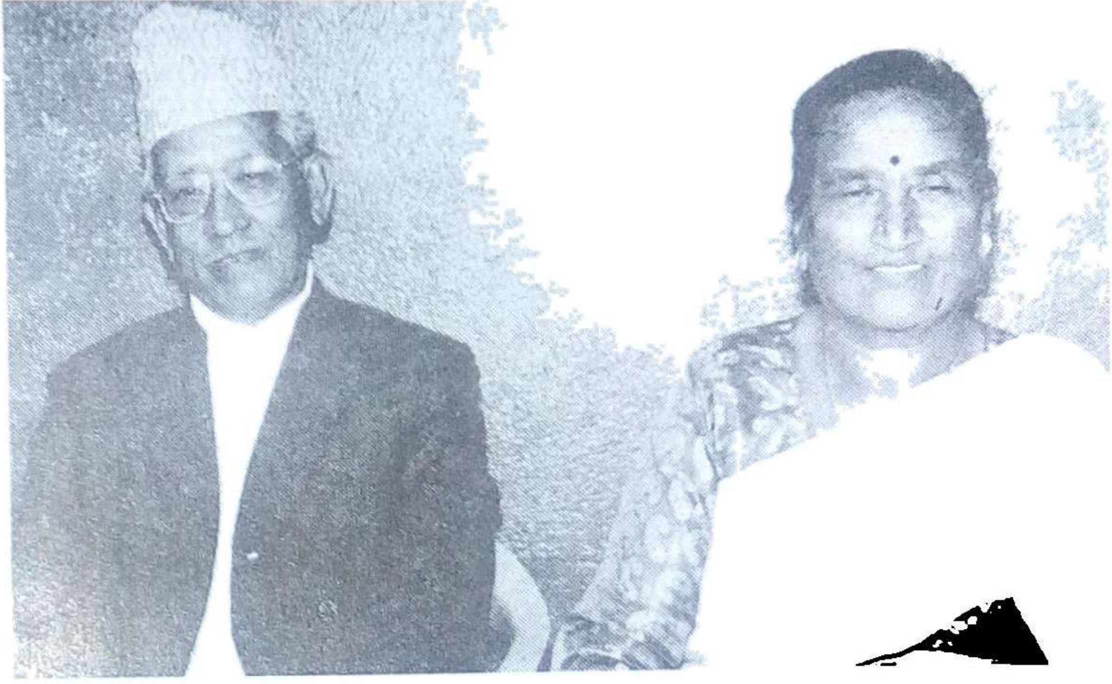
करिश्मा, सुभाष, मनिष, शनिष, अमृत, विवेक, कृष्टि, सुबि, रवी, समा, नरुत्त, नबिव वज्राचार्य ।



स्व बिरमानन्द वज्राचार्य
(नन्दविलास वज्राचार्यया अबुजु)



बाणिज्य शास्त्रय् स्नातक परीक्षा पास यायेधुंकाः दीक्षान्त समारोहया ईलय् नन्दविलास वज्राचार्य ।



[illegible] भाहिती वज्राचार्य थः जहान स्व. नन्दविलास वज्राचार्यलिसे ।

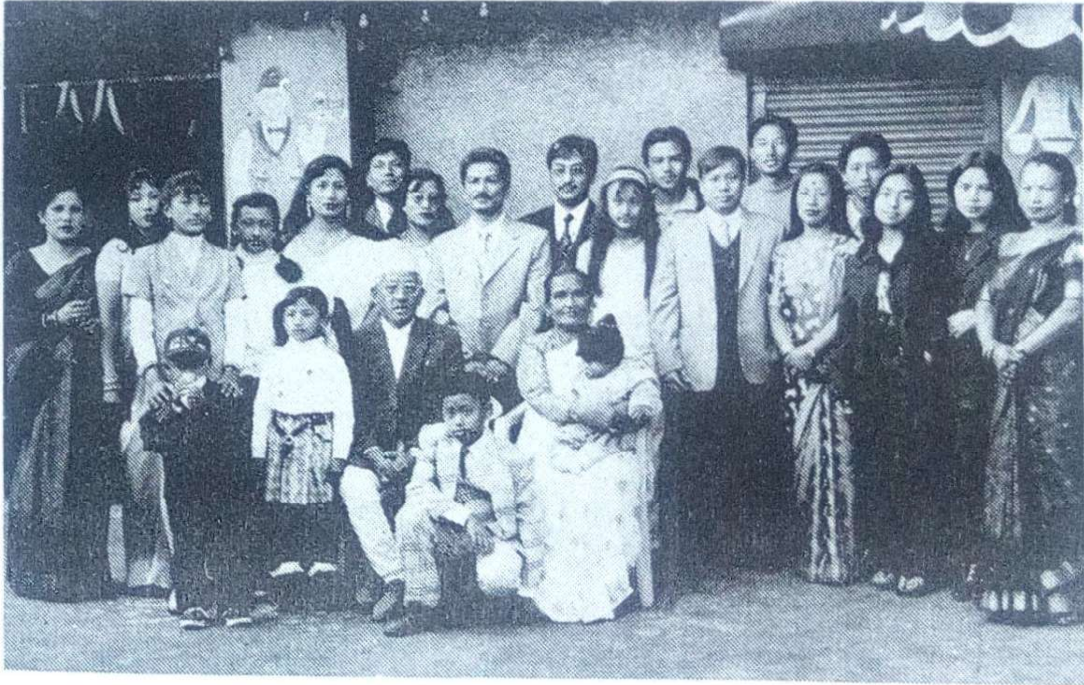


अष्टमीव्रत धलं (३ वर्ष) स्ववंयंकं वंकाः स्वचायेकेगु भ्वलय् नन्दविलास वज्राचार्य ।

(याय्-जनबहाः, यें, २०४१)



२०५७ साल माघं जूगु केशचन्द्र पारावर्त महाविहार (इतुंबहा:) सर्वसंघया चूडाकर्मय् उपाध्याय जुयाबिज्यासे नन्दविलास वज्राचार्य ।



छ्यपिं नरुज व नबिवया चूडाकर्मया लसताय् भ्वय्‌य सकल जहान परिवारपिं लिसे नन्दविलास वज्राचार्य ।

(किपा-२०५७ फागुन ७ गते)

दशकर्म विधि

नेपालया बौद्धधर्मकथं दशकर्म धालसां गर्भाधानकर्म / पुंसवनकर्म / सीमन्तोपनयनकर्म / जातकर्म / नामाकर्म / अन्नप्राशनकर्म / चूडाकर्म / व्रतादेशन कर्म / व्रतमोक्षणकर्म / पाणिग्रहणकर्म यानाः थ्व भिगू कर्म दयेकाःतःगु जुल। थुपिं संस्कारत छाय् यानातल ? छाय् यायेमाल धयागु खँ भी सकसिनं नं सीकातये बहः जू। थ्व संस्कार कर्मत सकसियां उत्थें उत्थें जुइमखु । भिन्न भिन्न जुइ । दशकर्म संस्कार देशअनुसार, धर्म वा जाति अनुसारं जुइ । अथे हे बौद्धतय् नं थःपिनिकथं हे दशकर्म संस्कार सम्पन्न जुइ । वया देशधर्म, लोकधर्म अले थःगु बौद्ध धर्मकथं जुइ। नेपालया बौद्ध धर्मकथं थ्व दशकर्म जन्म जुसांनिसें पाणिग्रहणतकया संस्कारकर्म थःगु बौद्ध धर्म अनुसारं थःगु जीवन भिंकथं हने दयेमा धयागु उद्देश्यं सम्पन्न जुइगु खः ।

१) गर्भाधानकर्म

थ्व कर्म छाय् यानातल धाःसा= थ्व गर्भाधान धालसां प्वाथय् दइगुयात धाःगु खः । गर्भाधानकर्म याःसां, मयाःसां प्वाथय् दइम्हेसिया ला प्वाथय् दहे दइ। हानं छु धकाः थ्व क्रिया यानातःगु जुइ ? छाय् यानातःगु जुइ ?

मचा गर्भय् तइम्ह ला मिसाम्ह हे खः । व गर्भय् च्वंम्ह मचा बौद्ध धर्मय् प्रतिष्ठित जुइमा, स्यूम्ह जुइमा धयागु भावनां थन मिसामचातय्त गर्भाधान संस्कार यानाः वयापाखें जन्म जुइम्ह मचाया संस्कार भिंकेत यायेमाःगु जूगुलिं बौद्ध कुलयापिनि थःपिनि

धर्मशास्त्रकथं बाधा तयेगु यानात:गु खत । थ्व संस्कार नं समयानुसारं हिलाच्वंगु दु ।

बाधा तयेगु धयागु न्हापा न्हापा मिसामचा पय्नँ बियाछ्वये धुंका:तिनि याइगु संस्कार जुयाच्वन । न्हापा न्हापा मिसामचा भिंनिदँ मदुनिबलय् हे पय्नँ बियाछ्वइगु । छाय्धा:सा पय्नँ बियामछ्वयेकं थिइमत्य: (रजस्वला) जुल धा:सा तसकं हे मभिं भा:पा: मचाबलय् हे पय्नँ बियाछ्वया: बालविवाह याइगु । मचाबलय् इहिपा: जूम्हसिया छुं गथें जुया: भा:तम्ह सित धा:सा मिसामचा बिधवा जुया: व मसीतल्यं छगूकथंया दु:ख सिइगु जुयाच्वन । उकिं मिसामचातय्‌त इहि यायेगु धका: छगू भिंकेगु संस्कार दयेकातल । थ्व मिसामचातय्‌त इहि यायेगु संस्कारं बालविवाहयात तोडय् यानाबिल । उकिं मचाबलय् हे मिसामचातय्‌त इहि याइगु जुयाच्वन । अले पय्नँ बिया मछ्व:सां मांअबुया छेँय् थीमज्यू जूसां जिल ।

बाधा तयेगु धयागु ला थीमज्यू (रजस्वला) जुइ धुंका: तिनि तइगु ख: ।

थथे न्ह्य:नेला:थे रजस्वला जुल धा:सा पूजालाजा, पर्वकाल , बुकसिक, साइतया ज्याखँ आदि पनेय: । थज्या:गु बिचा: याना: ज्योतिषशास्त्रकथं प्रथम रजस्वला ब्रत मुहूर्त स्वया: वैशाख, जेष्ठ, श्रावण, आश्विन, मंसीर, माघ, फाल्गुन महिनाय् शुक्लपक्ष लाका: अश्विनी, रोहिणी, मृगशिरा, पुष्य, उत्तर फाल्गुणी, उत्तराषाढा, उत्तराभाद्र, हस्ता, चित्रा, स्वाति, अनुराधा, श्रवण, धनिष्ठा, शतभिशा, रेवती, थथे थुपिं नक्षत्र लाका:लि हाकनं बार नं सोमबार, बुधबार, बिहिबार:, शुक्रबार लाका:, लग्न नं बृष, मिथुन, कर्कट, कन्या, तुला, धनु, मीन, लाका: न्हापां रजस्वला जुइन्ह्य: मुहूर्त स्वया: साइत कया: बाधा तयेगु यानावयाच्वंगु ख: । थ:त जूवइगु मछिं मभिंयात न्हंकेत थथे साइत कया: स्वया: बाधा तया: जिइकीगु ख: ।

बाधा तयेमाःगुया मूल कारण :

बाधा तइम्ह मिसामचा कथंकदाचित् व मचाया इहिपाः जुयाः भाःतपिन्थाय् वनीगु बखतय् मिसामचाया प्वाथय् दइ। मचा बुइ। थुकथं दइम्ह मचायात भिनेमा धयागु छगू कारण खतसा मेगु- मिसापिनि भिंनिदंनिसें न्ययद्ँतक रजस्वला धालसां थीमत्यः जुइगु धकाः मिसातय् योनिं हिबाः (रक्तप्रवाह) जुइ। व रजप्रवाह नं थीथी कथं जुइ। भुयु क्वहां वल धकाः तुयुसे क्वहां वइ। लच्छिइ छक्वः जुइमाःथाय् लच्छिइ हे स्वक्वः जुइ । हानं निलाय् छक्वः जुइ। थथे गोलमाल जुइक थीमत्यः जुल धाःसा व मिसामचायात अनेक ल्वय् जुयाः म्हसुख मदयेयः। उकिं रजस्वला भिंकथं जुइकेत छगू उपाय बाधा तयेगु यानातःगु खत।

नेपालया बौद्धधर्मकथं बाधा तयेगु धकाः संस्कारकर्म (धर्म) दयेकातःगु जुल। मिसामचायात बाधा तयेगु कर्म थुकथं यायेगु यानावयाच्वन- न्हापां बाधा तयेगु क्वथा धकाः निभाःद्यः दुहां वइगु खःप्वाःत दक्वं तिनाः, क्वथाय् बँथिलाः सुचिनिचि (सुचुपिचु, नीसी) याइ।

बाधा तयेगु दिनय् मिसामचायात म्वः ल्हुकी/मिजं (मस्तय्सं) मखंक धौसगं बियाः बाधा क्वथाय् दुत यंकाः तइ।

चिभ्याः नकीमखु । न्त्यःनेलाःगु अभक्ष वस्तु मनकुसे तयातइ।

छन्हु- क्वंचिकं सालेगु धकाः क्वलं बुइकी। बाधाख्याः धलिमय् तिकाः, न्त्याःगु नःसां बाधाख्याःयात फ्यानाः तिनि नयेगु नियमय् च्वनी। बाधापासा धकाः मिसामचात वयाः म्हितः वइ।

थुगु नियमं भिंनिन्हुतक तयाः भिंनिन्हु दुकुन्हु बाधाक्वथाय् तयाः मिसामचायात म्वःल्हुकी। क्वलं बुकाः, लुसि ध्यंकाः, अलः तयेकाः, बांलाःगु वसतं (पातवस्त्र) पुंकाः प्वाकः सपः हिंकाः, अजलं उयेकाः, कपाः छगलं न्यंक सौभाग्य सिन्हः तिकाः, तिसां

तियेका: जिक्व फक्व समा: याना: छायपा: गाभलं त्वपुका: न्हापां सुर्द्य:-यात ल:पास: भिंनिपास: तिंकी । सूर्य क्यनी । सूर्य पूजा याका:लि बौम्हयसिया ख्वा: क्यना: बाधा संस्कार पूजाया मण्डपस लसकुस याना: दुकाइ ।

गुरु वज्राचार्य कलशार्चन पूजा याना: बाधा त:म्ह मचायात गुरुमण्डलाश्चरण याका: सुकुन्दा, ज्वलान्हायकं, च्वलामू, तामनांचा पूजा याकी । थायभुइ रक्तचन्दनं इला: सूर्ययन्त्र च्वया: व मण्डलय् स्वां ब्वयेका: पूजा याकी । थबलय् ता भिंनिता तयेमा: ।

ग्वा:, ग्वय्, मरि, जजंका, इता:, सिसाफल आदि तया: अर्घ याका: पूजा सिधयेकी । अनंलि बाधा त:म्ह मचायात सिन्ह:मू, ज्वलान्हायकं ज्वंका: थानलखुइ इनाय् देके छ्वइ । अनं लिहां वया: बाधां छुयेके (बियें), धौसगं बिइ । वस: देछायाबिइ ।

अनंलि कुमारी पूजा / सिन्ह: तिये / समयाचक्र / समे चिपं थिये । अनंलि कौलाब्व तया: बाधा त:म्ह मचां द्य:निसें सकलयात भिंनिपास: भिंनिपास: बजि तयेकी । अनंलि बाधा क्वथाय् छब्व नं तयेका: अले ग्व:सगं बिइ । भोजन याइ ।

सकल थ:थितिपिन्त, बाधापासापिं सकसितं स:ता: भोजन याकी ।

बाधा संस्कारया नियम थथे दु :

बाधा त:म्ह मचां बाधा क्वथाय् च्वँतलेयात यायेमा:गु नियम थुकथं दु:-

बाधा तयेबलय् बाधा च्वंम्ह मचा नियमय् मच्वन धा:सा वयापाखें दइम्ह मचायात अनेक किसिमया विकृति वयेय: ।

बाधा त:म्ह मचायात ख्वयेके मज्यू । छुं जुया: ख्वयेकल वा ख्वल धा:सा उम्ह मिसामचापाखें दुम्ह न्हापांम्ह मचायात मिखाया ल्वय् जुइ ।

लुसि घ्यने मज्यू = छ्यंगूया ल्वय् जुइ ।

चिकनं बुइ मज्यू = बुल धाःसा दुःशीलम्ह जुइ ।

अजलं उले मज्यू = उल धाःसा मिखा स्याःम्ह मचा जन्म जुइ ।

न्हिनय् च्वने मज्यू = च्वनकि न्स्यःगुलुम्ह मचा जन्म जुइ ।

ततःसकं हालाः न्यंके मज्यू = थथे जुलकि ख्वाँय्म्ह मचा बुइ ।

न्हीके नं मज्यू = थथे जुलकि छुकिंम्ह बुइ ।

अप्वः म्वाःमदुगु खँ न्यंके मज्यू = थथे जुलकि फताहाम्ह जुइ ।

बाधा तःम्हं निभाःच्वः खन धाःसा भविष्यय् वया मचा मूर्ख जुइम्ह जुइ । भूतप्रेतपाखें पीडित जुइ ।

थन थ्व क्रिया संक्षिप्तं जक च्वयागु खः ।

थुकिं छु सिद्ध जू धाःसा थ्व क्रियां भविष्यय् जन्म जुइम्ह मचा भिंम्ह जुइमा । वया संस्कार भिंगु जुइमा धयागु कामना यानाः थुगु गर्भाधान क्रिया दयेकातःगु खः । हाकनं बाधा तःम्ह मिसामचां मिजंपिं स्वल वा खन धाःसा वयापाखें जन्म जुइम्ह मचा तःम्हलिसे इहिपाः जुइम्ह जुइ ।

आः थन छता खँ :

बाधा तःसां, मतःसां समयानुकूलं ला रजस्वला जुहे जुइ । तर थ्व गर्भाधान क्रिया, बाधा तयेगु धकाः थःपिनि परिवार सकलयां भिनेमा धयागु हेतुं संस्कार दयेकातःगु खः ।

मिसातय् रजस्वला तःगू प्रकारं जुइ यः । थथे जुलकि ल्वय् जुइ । लछिइ छक्वः रजस्वला जुइमाःथाय् गुबलें अति जुइ, गुबलें जुहे मजुइ । थथे जुलकि वयात मिसाल्वय् जुइ । रजस्वला नं ह्याउँ, तुयु, भुयु, नाना रंगं अनेक प्रकारया जुइ यः । उकिं थथे मजुइमा, भविष्यय् दइम्ह मचा भिनेमा धकाः थ्व संस्कारकर्म दयेकातःगु खः ।

बाधा तयेगु पूजाया विषयय् :

गुरु वज्राचार्य विधि थें स्वना: कलशार्चन पूजा याये। पूजाय् स्वनेम्ह देव प्रतिमा = बुद्ध, मञ्जुश्री वा तारा जुइ। न्हापां गुरुमण्डलाश्चरण पूजां पूजा शुरु जुइ। थ्व ख: न्हापां त्रिरत्न वन्दना अनंलि नयेगु, त्वनेगु, तियेगु (पुनेगु), नस्वा: (वासना), स्वयेगु, न्यनेगु आदि। स्वां=पुष्प, धुप=नस्वा: (वासना), दीप=मत, गन्ध=तियेगु सिन्ह:, रस =त्वनेगु वा नैवेद्य आदि, पुनेगु = जजंका आदिद्वारा वन्दना, पूजना आदि यायेगु जुल। सप्तविध अनुत्तर पूजा यायेगु पूजा ज्वलं जुल। पंचोपचार पूजा जुल।

मचायात नं ब्रत तया: धलं दंका: सूर्यमण्डल च्वया: मुख्यकथं थ्वहे मण्डल दर्शन याकेगु जुल।

सूर्य धयाम्ह विश्वब्रह्माण्डया सृष्टिकर्ता, प्रकृतिया मूल ग्रह जुल। अनंलि मेमेगु ग्रह सकतां सूर्यसमेतं नवग्रह जुल। थथे हे महिना, दिन, बार, फुकया भावना याना: सूर्यमण्डल दयेकात:गु जुल। थ्व फुकया भावना याना: जीवन सुथांलायेमा, भिनेमा धयागु भावना याना: थ्व बाधा तयेगु क्रिया भ्भी पूर्वज आजु (आचार्य) पिसं भ्भीत याकावंगु व याकात:गु जुल।



२) पुंसवनकर्म संस्कार

पुंसवनकर्म धयागु मांम्हय्सिया प्वाथय् च्वंम्ह मचा पुरुष अर्थात् काय्‌मचा हे जुइमा धयागु कामनां यायेगु क्रिया कर्म ख: । न्हापां मांम्ह ऋतुमति जुइ । थबलय् अबु व मां कामभोगय् संयोग जुलकि गर्भधारण अर्थात् प्वाथय् दइगु कारण सम्भव जुल ।

मांया योनिया जवंखवंया छपु नाडीं बीज हायावइ । ध्वहे संयोगं मातृगर्भय् अबुया शुक्र मांया रक्त थ्व नितां ल्वाकज्याना: छथी जुया: मांया मचाछेँय् विन्दुरूपं च्वंवनी । अनंलि गर्भय् मचाछेँय् शुक्र व हि ल्वाकज्याना: लच्छि दयेव भ्यात: थें च्वनी । निला दयेव प्याथ: थें च्वनी । स्वला दयेवं भ्रुलुभ्रुलु सनी । प्यला दइबलय् ख्वातुसे च्वनी । न्याला दइबलय् बायु दुबिना: मत्स्याकार अर्थात् न्याँ थें च्वनी । न्याकचा जुइ । थथे धयागु= छ्र्यं छग:, ल्हा: निका, तुति निका ख: । शरीरया भाग ल्हा: तुति छ्र्यं दयावइ हानं चक्षु, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा, शरीर नापं आदि व्यञ्जन दयावइ । खुलां चिमिसँ लुसि नं दयावयेगु शुरु जुइ । च्यालां सम्पूर्ण इन्द्रिय संजात जुइ । गुलां व्यञ्जन आदि पूर्ण जुइ । भ्रिला दइबलय् जन्म हे जुइ ।

मचा प्वाथय् दया: न्याला फुपुइवं हे :

मचा प्वाथय् ला दत । व जन्म जुइबलय् मिसामचा नं जुइय: । मिजं नं जुइय: । उकिं काय्‌मचा हे जुइमा धयागु इच्छा याना: यायेगु कर्म ख: थ्व पुंसवन कर्म संस्कार । थथे काय्‌मचा हे जुइमा धका: यायेगु उपाय कौशल्य यक्व हे दु । वास: नकेगु नं दु । उपासनाय् च्वना: प्रार्थना यायेगु नं दु । थुकथंया संस्कारयात पुंसवन अर्थात् काय्‌मचा हे जुइमा धका: यायेगु कर्म संस्कार ख: ध्व । वास: अर्थात् गुटिका नकेगु नं चलन दु, थज्या:गु याना: काय्‌मचा जन्म जूगु नं दु ।

देवी देवतापिंलय् = बुद्ध, करुणामय, लोकेश्वर, तारा, वसुन्धरा, चैत्य आदिया न्ह्यःने उपासना च्वनेगु खः ।

नेपाःया बुद्धधर्मय् कायमचा दयेमा धकाः उपोषध ब्रत च्वनी । थ्वयात अष्टमीब्रत धाइ । थथे ब्रत च्वनेबलय् न्हिच्छिया छछाः जक नयाः, चि सुद्धांत मनसे पंचामृत जक पालं यानाच्वनी ।

ब्रत पूजाय् (अमोघपाश लोकेश्वरया मण्डल, अष्टमंगल आदि) तयाः गुरुमण्डलाश्चरण यानाः पञ्चगव्य कयाः चैत्य, चीभाः थानाः, चैत्य पूजा यानाः बुद्ध, धर्म, संघया मण्डल दयेकाः शरण गमन जुयाः मण्डल पूजा यानाः अष्टशील, दशशीलय् च्वनाः ब्रत सूत्र धारण यानाः अमोघपाश मण्डल पूजा यानाः धारणी मन्त्र जपाः, छछाः जक नयाः थथे अष्टमीब्रत आदि अनेक ब्रत मां जुइम्हय्स्यां धारण याइगु खः ।

थथे अष्टमीब्रतं (उपोषधं) पुत्र प्राप्त जुइगु खँ बुद्धया जातक बाखं स्वीनिपु व अवदान आदिइ च्वयातःगु दु । थथे जूगुलिं पुंसवन धकाः थःगु प्वाथय् दुम्ह मचा कायमचा जुइमा धकाः प्वाथय् दुगु न्याला फुनाः खुला दयेवं हे उपोषध धकाः अष्टमीब्रत धालसां अमोघपाश लोकेश्वरया धलं दंकेगु व दनेगु यानावयाच्वंगु कर्म संस्कार खः ।

गुरुजुं धलं दंकी । थुथाय् दान, धर्म, धारणी मन्त्र जपेगु, कायमचा जुइमा धकाः आशिका यानाः च्वनी । थनंनिसें हे नियमय् तयाः प्वाथय् दुम्हय्सित बिचाःसंचाः यानातइ ।

थन- पुंस धालसां पुरुषयात अर्थात् पुलिङ्गयात धाःगु खः । पुंसवन क्रिया अर्थात् कायमचा जन्म जुइगु धयागु आशिका कर्म जुल । थ्व छगू संस्कार कर्म खः ।

थ्व संस्कार = धर्म, जाति, देश अनुसार हिलाच्वंगु दु ।

आ: थौकन्हय् थ्व पुंसवन धका: यानामच्वंसां व्यवहारय् मचा प्वाथय् दतकि उपोषध मच्वंसां अष्टमीव्रत धका: नियमय् च्वना: करुणामय चः:याथाय् देके वना: न्हिं छ्छा: जक नया: (पालं याना:) च्वनेगु चलन मदुगु मखु । थुकथं हिला वनाच्वन कि प्वाथय् दतकि गणेद्यः पूजा, दिगुद्यः पूजा, सूर्यया ब्रत थये प्वाथय् दुम्हं काय्मचा दयेमा धका: कामना याना: धर्मकर्म, पूजा, ब्रत आदि यानावयाच्वंगु जुल ।



३) सीमन्तोपनयनकर्म संस्कार

दशकर्मया पुंसवन धुंका: वइगु संस्कार सीमन्तोपनयन कर्म संस्कार ख: । थ्व कर्म प्वाथय् दुम्ह मिसायात खुला क्यँसांनिसें थ्व सीमन्तोपनयनकर्म शुरु यानाहइ । थ्व नं थ:थ:गु जातिधर्म अनुसार यानावयाच्वंगु दु ।

मचा प्वाथय् दया: बुइगु सीमानाय् थ्यन धका: धायेगुयात सीमन्त उपनयनकर्म धका: धयातल । थ्व कर्म प्वाथय् दुम्हयात दोहल उत्पन्न धका: अनेक अनेकगु इच्छा जुयावइगु । थबलय् वया इच्छा जूगु नके, तिइके व क्यनेमा: ।

स्वयेगुलिइ तसवीर स्वयेगु, बाजं था:गु न्यनेगु, बाखं न्यनेगु, प्याखं हूगु स्वयेगु । नयेगुलिइ = चाकुगु, फाकुगु, पालुगु, खायुगु, पाउँगु आदि नयेगु । मरि, सिसाबुसा, धौ, दुरु, घ्य:कस्ति आदि प्वाथय् दुम्हय्सिया नानाकथं नयेगु दोहल उत्पन्न जुइ । उकिं आचार्यपिसं नेपालय् नेपालया बौद्ध धर्मअनुसार पूजा याना: प्वाथय् दुम्हय्सिया इच्छा जूगु नके बियेगु, पुंकेगु, त्वंकेगु, थुकथंया संस्कार क्रिया पूजायात सीमन्तोपनयन धका: धाइ । आ: थौंकन्हय् थुकथं मजुसे मेकथं हे सीमन्तोपनयन संस्कार यानावयाच्वंगु दु । व्यवहारय् चलय् जूकथं= प्वाथय् दुम्हय्सिया थ:छेँयापिं वया: धौबजि नक: वयागु धका: थुकिया लिसें अनेक ल्वसाघासा, मरिचरि, थ्वँ, अय्ला:, व:, ख्यँय् सुद्धांत तया: प्वाथय् दुम्हय्सित नक: वइगु चलन दु । थ्व नं सीमन्तोपनयन संस्कार ख: । सिसाबुसा, छुस्यामुस्या धका: नं प्वाथय् दुम्हय्सित नक: वइगु चलन दु व्यवहारय् ।

थथे प्वाथय् दुम्हय्सिया दोहल उत्पन्न जूगु धका: प्वाथय् दुम्हय्स्यां सलिंबाकू, पँचा, स्यूचा, ख्वाख:, तु, सुनानं मखंक इच्छा जूकथं नइगु जुयाच्वन । नये म्हइगु जुयाच्वन ।

थथे ला:ला:गु मनयेमा धका:, भिंकथं जुयेमा धका: थ्व सीमन्तोपनयन संस्कार दयेकात:गु जुयाच्वन।

मचा प्वाथय् दुपिं मिसातय्‌त थथे दोहल उत्पन्न जुइ धका: प्वाथय् दुपिनि दोहल उत्पन्न जूगु खँ दिव्यावदान, कुशावदानय्, जातकय् आपालं थासय् च्वयात:गु दु।



४) जातकर्म संस्कार सिचुपालु

"जात" धा:गु बुइगु अर्थात् मचा बुइगु ख: । मचा बुइगु धयागु ला प्वाथय् दतकि हे बुइगु ला अथें हे जुलनि ।

बुइगु अर्थात् जन्म जुइगुयात हे जातकर्म धा:गु ख: । थबलय् याइगु कर्म ला छु धा:सा संस्कार भिंकेत, जिइकेत यानात:गु छगू उपाय ख: ।

थबलय् मचा बुइबलय् बूम्ह मचायात तसकं बिचा: संचा: गाका: स्वयेमा: । व थें बुइकूम्ह मांयात नं तसकं बिचा: यायेमा: । मचा बुइकेगु धयागु तसकं कष्टगु ज्या ख: । बुइधुंका: नं उतिकं हे कष्ट । थुथाय् बिचा: याये मफुत धायेव ला मचा बूम्ह मांम्ह सीहे य: । उकिं मांम्हय्सित क्वा: वंके धका: तुख: च्याका: मि पंकेमा: । चिकं क्वाका: क्वा:चिकनं बुकेगु व छ्यँनय् तिइकेमा: । थुकथं मांम्हय्सित क्वाक्क तयेगु याइ । थन मचा बुइक: व:म्ह दिदीअजिं "अजि छाये" धका: इमू , चाकु, ग्वय्, मलय्, पिपी व लवं, यला, चि, पालु, भुयुसिन्ह: च:यात छाइ । मचा बुइकूम्हय्सित (मांम्हय्सित) नं नकी । मेपिं नं भोछिसितं बिइ । थुलि याये धुनेव मांम्हय्सित मा:मा:गु नके त्वंके याइ ।

थ्व अबलय् तसकं हे त:जिगु कथं हनावयाच्वंगु विधि ख: । थुकिं मांम्हय्सित रोग मजुइगु व पोष नं दइगु धका: थथे सिचुपालु छ्ययेगु व नकेगु धका: यानात:गु ख: । हानं थ्व सिचुपालु मांम्हया थ:छेँय् नं क्यने यंकेमा: । थुकिया अर्थ ख: "छिमि म्ह्याय्या मचा बुल । जिमिसं बिचा: याना: थथे रोग निदानया वास: गुटिका नकातयागु दु" धका: थ्व सिचुपालु क्यनेछ्वयेगु यानात:गु ख: ।

अबलय् थज्या:गु हे वास: नकेगु यानावयाच्वंगु जुल । गुबलय् कि कचिअप्पाया अंग:, सुया पौ तया: छेँ दनीगु जुयाच्वंगु ख: ।

आ: थन थ्व सिचुपालु नकीगु कारण छाय् ख: ? अले सिचुपालु धयागु छु ख: धयागु खँय् दुवालेगु जुइ।

चि (लवण)

लवण धालसां चि जुल। थ्वया रस रुचिकारक। पचय् याइ। बात रोग लंकी। कोमलता हइ। पित्त बधय्याइ। मिखाय्, म्हुतुइ हिइसे च्वंकी। चिया बारे थथे च्वयात:गु दु :-

लवण: शोधनो रुच्य: पाचन: कफ पित्तद: ।
चक्षुर्नासाष्य जलद: कपोत गल दाहकृत् ॥

इमू (यवानी)

इमू नं सिचुपालुइ तयात:। थ्व इमू नयेबलय् फाकु, खायु सवा: वइ। थ्व नया: छु जुइ धा:सा थुकिं वीर्य बढय्याइ। शरीरयात गर्मी याइ। तीक्ष्ण व लघु प्रभाव दीपक /पाचन शक्तिया वृद्धि याइ। रुचि बढय्याइ। शूल जूगु लनी। बातया ल्वय्, कफया ल्वय्, मुसुव:गु नं लनी। प्वा:या ल्वय् लनी। गुल्म, प्लीह, विकार, किमि आदि रोग नाश जुइ। थ्वया बारे थथे च्वयात:गु दु :-

(पित्त कफ विकारक:)

यवानी पाचनी रुच्या तीक्ष्णोष्णा कटुका लघु ।
सैवोक्ता दीप्यका दीप्या तथा स्याद्य वसाह्वया ॥
यवानी पाचनी रुच्या तीक्ष्णोष्णा कटुका लघु ।
दीपना च तथा तिक्ता पित्तला शुक्ल शूल हृत् ।
वात श्लेष्मोदरानाह गुल्म प्लीह कृमि प्रणुम् ॥

पालु (आर्द्रक)

पालु चि ल्वाकछ्याना: तइ। थ्व चि, पालु ल्वाकछ्याना: नल धा:सा अग्नि प्रदीप्त जुइ। नये यइ। मे, कथुया ल्वय् लाइ। उकिं थथे धयात:गु दु :-

भोजनाग्रे सदा पथ्यं लवणार्द्रक भक्षणम्।
अग्नि सन्दीपनं रुच्यं जिह्वाकण्ठ विशोधनम्॥

पिपी (पिप्पली)

सिचुपालुइ पिपी नं मधुरवीर्य बढय् जुया: क्वाना: स्निग्ध अग्निदीप पचय् याइ। रतिशक्ति बढय् जुइ। थ्व छगू कथंया रसायन ख:। वात, विकार, कर, श्वासकास, प्वा: आदिया रोग तनी। विषमज्वर, जीर्णज्वर कुष्ट गुल्मरोग तनी। अल्सर, प्लीह, विकार, शूल तथा आमवात नष्ट याइ। थथे धका: च्वयात:गु दु :-

पिप्पली रेचनी हन्ति श्वासकासोदरज्वरान्।
कुष्ट प्रमेह गुल्मार्श प्लीह शूला ममारुतान्॥

मले (मरिच)

मले नं सिचुपालुइ तयेमा:। थुकिं श्वासकास, दम वइगु रोग लनी। तच्वतं गरम जूगु व नयागु पचय् जुइ। मुसु वइमखु। थथे जूगुलिं मले नयेगु यानात:गु ख:। थथे नं च्वयात:गु दु :-

मरीचं कटुकं तीक्ष्णं दीपनं कफ वातजित्।
उष्ण पित्त करं रुक्षं श्वास शूल कृमिं हरेत्॥

लवं (लवङ्ग)

लवं नं सिचुपालुइ तया: नकातल । थथे नकात:गुया कारण ख:- लवं पालु, खाइसे च्वं, थुकिं नेत्र दीपन, पचय् याइगु, कफ, पित्त, नाश याइ । प्वा: शूल आदि लनी । मि(अग्नि) यात हित याइ । अथे जूगुलिं हे लवं नं नकात:गु जुल । लवंया बारे थथे च्वयात:गु दु :-

लवङ्गं कटुकं तिक्तं लघु नेत्रहितं हिमम् ।
दीपनं पाचनं रुच्यं कफ पित्ताश्च नाशकम् ॥

यला (अलैंची)

यला नं सिचुपालुइ तया: नकातल । थ्वया कारण थथे ख: रस पचय् जुइ । थ्व भचा खायु । थुकिं वीर्य वृद्धि जुइ । अग्नि दीपक, पचय् याइ । मुसु वइगु व पित्तया रोग लंकी । तृष्णा आदि तंकी । छ्यंया रोग, बेहोश जुइगु ल्वय् व पिसाबया ल्वय् नं तंकी । थ्व थथे च्वयातल :-

स्थलै ला कटुका पाके रसे चानल कृल्लघु ।
रुक्षोष्णा श्लेष्म पित्तासु कण्डू श्वास तृषाबहा ॥

ग्वय् (पूग)

ग्वय् नं सिचुपालुइ तयेमा: । ग्वय्नं शरीर बल्लाकी, दृष्टि, केश, अग्नि, श्रवणशक्ति, कान्तिबल आदि बल्लाकी, बांलाकी । वाया रोग, दुर्बल.नेत्ररोग, मुर्छा जुइगु, दाह जुइगु, पीडित जुइगु, क्षयरोग, रक्त पित्तयात तच्वतं ज्यू । फु बल्लाइ । रुचिकारक जुइ । उकिं ग्वय् तयेमा:गु ख: ।



मचाबूम्हयसित तूचिकनं बुकेगु

जातकर्म धायेबलय् पूजाविधि ला धयाथें च्वं। तर जात धयागु ला मचा बुइगु खः। मचा बुइगु धयागु ला सकस्यां दहे दु। थःथःगु पहलं मचाबू बिचाः यायेगु ला दहे दु। जाति, देश, धर्मअनुसारं ला दुगु हे जुल। अथे हे बौद्ध धर्मय् बौद्धतय् नं प्वाथय् दतकि मचा बुहे बुइ। मचा बूम्हय्सित मचाबू लहीगु बौद्धतय् नं दु, बिचाः यायेगु नं दहे दु। थ्व मचाबुयाः सिचुपालु नकेगु ब्वति खः। थज्याःगु यक्व दु। थ्व पुलांगु पहयागु खः।

मचा बूम्हय्सित चिकं बुकेमाः, न्हिं स्वक्वः चिकनं बुकी। तर चिकं ला चिकं धंक बुकेमाः। न्ह्यःनेलाःगु चिकनं बुके मज्यू तूचिकनं हे बुकेमाः। मचा बूम्हय्सित स्वला प्यला तूचिकनं धंक बुकेमाः। तूचिकं बुकेमाःगु कारण थथे दु।

तूचिकनं तीक्ष्ण, गरम, कफ, मुसु वइगु, रक्तविकार, कुष्टल्वय्, प्वाःया ल्वय् आदि नष्ट जुइ। अग्नि प्रदीप्त जुइ। थ्वया बारे थथे दु :-

तीक्ष्णोष्णां तुवरी तैलं लघु ग्राही कफास्रजित्।
वन्हिकृद्विष हृत्कण्डू कुष्ट कोष्ठ कृमि प्रणुत्॥

थुलि गुणं युक्तगु जूगुलिं भीथाय् नेपालय् तूचिकं बुकेमाःगु यानातःगु खः।

मचायात चौथि घोति नकेगु

मचायात सर्दि, गर्मि मिलय् यानाः थथे घोतिचौथि त्वंकेगु यानातःगु खः। मांम्हयात क्वातिवासः, फाकुवासः नकातयेमाः।

हानं ज्वर वये यःगुलिं दशवंकार दायेकाः त्वंकेगु चलन दु। मचा व मांयात बिचाः यानाः थुकथं वासः ब्वति नकेगु चलन दु।

नाभि छेदन
ब्यंके न्ह्यः पि ध्यने

नवाङ्ग वीज न्यासैः सरक्षेजात मानवा ।
छेदयेञ्च ततो नाभि शून्यता भाव पूर्वकम् ॥

जन्म जूम्ह मचायात रक्षा यायेगु निमित्तय् अङ्गया बीज तयाः प्रज्ञा स्वभाव दयेमा धैगु भावपूर्वक जिफ्वलय् पि तयाः लुँवहःया खोचां पि ध्यने ।

तथैव स्नान दानञ्च मङ्गलोत्सव वर्धयेत् ।
नाभिच्छेदकृते पश्या यस्माञ्च सूतकं तदा ॥

पि ध्यनाः स्नानकर्म याके । मङ्गल बाजं थाके । दानकर्म याये । गुकुन्हु पि ध्यन, उकुन्हुनिसें जयबिलि क्यनी । (सूतक क्यनी) ।

जिफ्वलय् पि दिकाः ध्यनेमाःगु व लुँवहःया खोचां हे ध्यंके माःगु कारण खः जिफ्वः- पालुसे च्वनी । मधुर जुइ । उष्ण गर्मी, वीर्यवान् जुइ । नये यइ । कान्तियुक्त जुइ । मुसु वइमखु श्वासप्रश्वास बांलाइ, दम वइमखु । छ्यंगू बांलाइ । छयंगूया रोग दइमखु । कृमि बिष आदि नाश जुइ धकाः थथे धयातःगु दु :-

जाती फलस्य त्वक् प्रोक्ता जाती पत्रीभिषग्वरैः ।
जातीपत्री लघुः स्वादः कटूष्णा रुचिवर्णकृत् ।
कफ कासमिश्वास तृष्णा कृमि विषापहा ॥

थज्याःगु कारण लुइकाः आचार्यपिसं पि ध्यनेगु संस्कार दयेकातःगु खः । लुँवहःया खोचां पि ध्यंकातःगु कारण नं भिं जुयेमा धकाः आचार्यपिसं मात्तुमालाः लुँवहःया खोचां पि ध्यनेगु यानातःगु खः । लुँया गुण यक्व दु । मेधा, स्मृति, बुद्धिवर्धक, नुगःया लागि हितकारक, आयु वृद्धि, कान्तियुक्त जुइ, वाक्शक्ति वृद्धि जुयाः मचां याकनं खँ ल्हाइ । पवित्र जुइ ।

पवित्रं बृहणं नेत्र्य मेधा स्मृति मतिप्रदम् ।
हृद्यमायः करं कान्ति वाग्विशुद्धि स्थिरत्वकृत् ॥

पवित्र, पुष्टिकारक, मिखायात भिं जुइ । मेधा स्मृति एवं बुद्धिवान्, हृदय हित जुइ । आयु वृद्धि, कान्ति, वाक्सिद्धि प्राप्त जुइ, याकनं खँ सइ । मन स्थिरता, वचन शुद्धि, उन्माददोष नाशक/थथे लुँया लक्षण स्वयाः लुँया खोचां पि ध्यनेगु यानातःगु खः ।

थज्याःगु उपायकौशल स्वयाः पि ध्यनेत जिफ्वलय् दिकाः लुँया खोचां पि ध्यनेगु यानातःगु खः ।

पि ध्यनेगु कर्म ला माःगु हे मखु । पि मध्यंसांतबिनं बुलुहुं बुलुहुं ला अथें हे कुतुं वइ अथेसां भिं जुइके माःगुया कारणय् संस्कार दयेकाः भिंकातःगु खः । नेपालया बौद्धतय् जन्म जूम्ह मचायात भिंकेगु संस्कार दयेकातःगु खँ सकस्यां उत्थें जुइमखु । थ्व नेपाःयागु संस्कार खः । देश, धर्म, कर्म, व्यवहार स्वयाः दयेकातःगु संस्कार खः ।

पि ध्यनाम्ह मचायात स्नान याकाः मो(छ्यं) चायेकीगु वाक्य थथे दु :-

यत्मङ्गलं सकल सत्त्व हितेस्थितस्य ।
बुद्धस्य दोष रहितस्य विबुद्ध बुद्धेः ॥
प्रज्ञाङ्ग संगरुचिरस्य विभात्मकस्य ।
तत्मङ्गलं भवतु ते परमाभिषेकः ॥

सकल सत्त्वपिन्त हित यानाबिज्याइम्ह, दोष रहितम्ह, विशुद्धगु बुद्धि दुम्ह, सप्तबोध्यङ्गयात धारण यानाबिज्याःगुलिं यइपुसे च्वंम्ह, प्रभावयुक्तम्ह बुद्धयागु मङ्गल दु, वहे मङ्गल छगू परमाभिषेक छन्त दयेमा ।

मचाबू ब्यंके

मचाबू ब्यंके धका: मचाबुया: प्यन्हुं, खुन्हुं, फिंछन्हु, नीछन्हुं, लच्छिं नं ब्यंकी । थ्वकुन्हु सकस्यां नीसी धका: छैं छखां बँ थिला: मिजंपिनि सँ खाना:, लुसि ध्यना:, खौलिं म्व:ल्हुया: सुचि याइ । मिसापिनि नं अथे हे लुसि ध्यना: म्व:ल्हुया: सुचि याइ । मिसातय् सँ खायेम्वा: ।

नेपा:या बुद्धधर्मकथं वज्राचार्य गुरुजुपिसं कलशार्चन पूजा, दिदिबली धका: कुलेबौ तया: मञ्जुश्री आदि भगवान् बुद्ध स्वना: कर्माकण्ठ अनुसारं पूजा याइ । मां व मचा निम्हं लसकुस याना: मण्डपय् दुत कया: निम्हसितं पञ्चगव्य अभिषेक बिया: गुरुमण्डलाश्चरण याकी । गुरुमण्डलाश्चरण धैगु हे त्रिरत्न वन्दना, पूजा, रत्नमण्डल दोहलपेगु व सप्तविधानुत्तर पूजा, वन्दना, पूजना, पापदेशना, पुण्यानुमोदना, अध्येषणा, बोधिचित्तोत्पाद, परिणामना ख: ।

पञ्चामृत दुगु कलशं लखं लुना: अभिषेक बिइ, थ्वया वाक्य थथे ख :-

यत्मङ्गलं सुर नरा सुर पूजितस्य ।
धर्मस्य तस्य कथितस्य निरुत्तरस्य ॥
लोकत्रयं प्रतिहितस्य निरात्मकस्य ।
तत्मङ्गलं भवतु ते परमाभिषेक: ॥

देवतापिं, मनुष्यपिं व असुरपिसं नं पूजा यानात:गु लोकोत्तर ज्ञान कनात:गु स्वंगू लोकयातं हित याइगु नैरात्म्य ज्ञान युक्तगु धर्मया गुगु मङ्गल दु व छंगु परमाभिषेक जुइमा ।

थनंलि मचायात इचाकाप: देछाये । मचायात इचां हिंके । मचाया कपालय्, छ्यँनय् चिकनं तिके । तेपुचाय् नं चिकं तये ।

कपालय् चिकं तयागुलिं कपा: स्याइगु ल्वय् लनी। छ्यँनय् तयागुलिं छ्यंया ल्वय् लनी। प्वाथय् (तेपुचाय्) चिकं तयागुलिं प्वा:या ल्वय् दइमखु।

हानं जाकि न्याग: चिकनय् थुना: मचाया कपालय् तिकी। थुकिया अर्थ ख: मचायात पञ्चज्ञान दयेमा धयागु भाव। पञ्चज्ञान धयागु पञ्चबुद्धया ज्ञान ख:। उगु ज्ञान दयेमा धयागु पुकार ख:। पञ्चज्ञान धयागु थुकथं जुल :-

१ सुविशुद्ध धर्मधातु ज्ञान (वैरोचनया ज्ञान)।

२ आदर्शन ज्ञान (अक्ष्योभ्यया ज्ञान)।

३ समता ज्ञान (रत्नसम्भवया ज्ञान)।

४ प्रत्यवेक्षण ज्ञान (अमिताभया ज्ञान)।

५ कृत्यानुष्ठान ज्ञान (अमोघसिद्धिया ज्ञान)।

अनंलि मचायात मचाअंगू न्त्याके। मचाया ग्रह स्वामी बिचा: याना: धातुया अंगू न्त्याकीगु ख:।



जात: च्वये

तथैव कारयेत् पूजां जागरेण विधिक्रमम् ।
ग्रहमातृकां समभ्यर्च्य यथोक्तं ग्रह साधने ॥

हानं विधिअनुसार ग्रहसाधनय् धयावं थें जात: च्वये (जन्म पत्रिका च्वये), ग्रह पूजा याना: जागरण च्वने । ग्रहमातृका पाठ याये ।

सूर्य जोपे

मचायात निभालय् तये । सूर्य क्यने । थ्व यानात:गुया अर्थ ख: ग्रह मध्यय् दकलय् त:धंम्ह, प्रकृतिया सृष्टिकर्ता सूर्य हे ख: । मचायात निभालय् तयेमा:गुया अर्थ ख: मचायात ओज (तेज) नकेगु ।

योगधर्मय् थथे धयात:गु दु= ओजश्वी आहार धालसां तेज छगू नं आहार ख: । उकिं गुरुपिसं स्वया: मचायात गुकथं या:सा नीरोगी जुइ, भिनी धयागु थ्व छगू संस्कार ख: । थुकथं नेपालया बौद्धतय् मचातय्त निभालय् तया: निभा: पायेकेगु धका: थ्व संस्कार दयेकातल ।

घृतमधुप्राशन

थ्व क्रिया ब्यंकेबलय् हे यानाछ्वयेगु चलन जुयाच्वन । तर घृतमधुप्राशन धका: नेपालया बौद्ध धर्मय् थ्व प्राशनपूजा बुद्ध, बोधिसत्त्वपिनिगु प्रतिमा, पौभा: चिं तया: थ्वया न्ह्य:ने वज्राचार्यपिसं कलशार्चन पूजा याना: विधिकर्मअनुसार मचायात लसकुस याना: गुरुमण्डलाश्चरण याका: ऑँगलसिमाया हलय् घ्य: साख: कस्ति तया: मा:मा:पिन्त छाया: थ्व पययेकेगु जक यानातल । तर घृतमधुप्राशन धका: कस्ति, घ्य: साख: तया: ल्वाकछ्याना: ऑँगलसिमाया हलय् तया: वह:या वज्रसूचिं घ्य:, कस्ति, साख: नं

नकेगु याइ। थ्व तसकं हे पुष्टि, पोष दुगुलिं नकीगु खः। तर थ्व घ्यः, कस्ति, साखः ओँगलसिमाया हलय् तयाः नकीगु व थ्व नकेवं छु जुइगु धयागुया विषयस नेपालया बौद्धतय् संस्कार यानातःगुया खँ थथे दु :-

ओँगलसिमाया हः

बोधिन्दु पिप्पलो श्वत्थञ्चलपत्रो गजाशनः
पिप्पलो दुर्जरः शीत पित्त श्लेष्म व्रणास्रजित्।
गुरुस्तुवरको रुक्षो वर्ण्यो योनि विशोधनः।

थ्वयागु रस खायु। गुण तसकं हे दु। वीर्य बढय् जुइ। थ्वया प्रभाव सिचुसे च्वनी। थ्व नल धाःसा पचय् याये थाकु। कान्तिकारक, गर्भाशयय्=प्वाथय् च्वंगु विगार नाश याइ, पित्तया ल्वय्, मुसु वइगु, ल्ह्वये वइगु, हिया विगार नाश याइ।

थज्याःगु गुणयात सिइकाः ओँगलसिमाया हः मायेकातःगु खः। थथेहे शाक्यमुनि बुद्ध नं ओँगलसिमाया क्वय् च्वनाः बोधिज्ञान प्राप्त यानाबिज्याःगु खः, उकें थथे धयातःगु दु = नेपालया बौद्ध संस्कारय् :-

जातं कपिलवास्तुन्या अशोत्थमूलमाश्रितम्।
नमे शाक्यमुनिं बुद्धं संसारोदधि पारकम्॥

थथे, "बुद्धं ओँगलसिमाया मुलय् च्वनाः बोधिज्ञान लाःगुलिं थ्व मचायात ओँगलसिमाया हलय् तयाः घ्यः, कस्ति, साखः नकागुलिं जिमि मचायात नं बुद्धं लानाबिज्याःगु ज्ञान (थ्व मचायात) बोधिचित्त दयेमा" धइगु आशिका यायेत थ्व संस्कार दयेकातःगु खः। अथे हे आः थन घ्यःया बारे छुं कारणत स्वये। नेपालया बौद्ध धर्मय् घ्यः अर्थात् घृतप्राशन धकाः नकेगु नं यानातल। थ्व छगू आचार्यपिसं स्वयाः मनू मात्रयात भिंकेगु व जीकेगुया लागि दयेकातःगु विधि खः।

घ्यःयागु रसायन स्वादिष्ट, मिखायात ज्यूगु, बिष आदि शोधन याइगु अलक्षणता, पाप, अपराध भावना व पित्त आदि नष्ट याइगु तत्त्व साया घ्यः खः। हानं, कान्ति, तेज, ओजस् लावण्य सुन्दरता वृद्धि, स्वर, स्मृति, मेघा, बल, आयु वृद्धि जुइ। उदासीनता, सन्ताप, उन्माद, शूल, न्स्यः वइगु, कफ बात पित्त रक्तविकार आदि नष्ट याइ। थथे धकाः नं च्वयातल :-

घृत रसायनं स्वादु चक्षुष्यं वन्हि दीपनम्।
शीत वीर्य विषालक्ष्मी बात पित्तनिलापहम्॥
अल्पाभिष्यन्दि कान्त्योजस्तेजो लावण्य बुद्धिकृत्।
स्वर स्मृतिकरं मेध्यमाद् शूलानाह व्रणान् हरेत्॥

थथे मात्तुमालाः सिइकाः सकसितं हित जुइमा धकाः बुसांनिसें (मचाबलय्‌निसें) हे घ्यः फ्ययेकेगु, नकेगु यानातःगु जुयाच्वन। थथे हे कस्ति नं फ्ययेकेगु, नकेगु यानातल। कस्तिया बारे थथे दु :-

मधु शीतं लघु स्वादु रुक्षं ग्राहि विलेखनम्।
चक्षुष्यं दीपनं स्वर्यं व्रणशोधन रोपणम्॥
सौकुमार्य करं सूक्ष्मं पर स्रोतो विशोधनम्।
कषायानुरसं ल्हादि प्रसाद जनकं परम्॥
वर्ण्य मेधाकरं वृष्यं विषदं रोचनं हरेत्।
कुष्ठार्शः कास पित्तासु कफमेह कृमिक्रिमिन्॥
मेद सउष्णा वमिश्वास हिक्कातिसार विग्रहान्।
दाह क्षत क्षयास्तन्तु योग बाह्यल्प वातलम्॥

कस्ति सर्दी, तसकं सवाः दुगु, मधुर, लुदंगु, लेखकतय्‌त मिखायात तसकं हे नी। पचय् याइ। सः तसकं बांलाइ। ल्त्वये वइमखु। शोधन याइ। सुकुमार जुइ। उत्तमकथं स्रोत बल्लाइ। न्हाय्‌पं बल्लाइ। छुं मानसिक रोग जुइमखु। बुद्धिवान् जुइ, नये

यइ । बल्लाइ । त्यानु चाइगु, कुष्टरोग, दम वइगु, हिकु वइगु रोग दइमखु । हिया रोग, मुसु वइगु आदि मदया: फुर्ति दया: बल दइगु जूगुलिं कस्ति नकेगु यानात:गु ख: । मचाँनिसें कस्ति नकेगु व फ्ययेकेगु यानात:गु ख: । थ्व नं छगू बौद्धतय्‌गु संस्कार ख: ।

थ्य: कस्तिइ साख: तयेमा:गु छाय् ?

साख: शीतल, मधुर, चाकु, नये यइगु ख: । बात, पित्त, मूर्छा, ज्वर आदि नाश जुइ । साख: नल धा:सा पोषण जुइ । तागत दइ । उकिं साख:या बारे थथे धयात:गु दु :-

खण्डन्तु मधुरं वृष्यं चक्षुष्यं वृहणं हितम् ।
वात पित्त हरं स्निग्धं बल्यं वान्ति हरं परम् ॥

साख: चाकु, मिखास्या: ल्वय् तनी । पोषण जुइ, हित जुइ । बात, पित्त ल्वय् दइमखु । सर्दी नाश याइ । वीर्यवर्धक ख: ।

थथे आपालं गुणत माला: सिचुपालु मचाबलय्‌निसें नकेगु यानात:गु ख: । आ: नं थ्व नकेगु यानावयाच्वंगु हे दनि । थुकिया गुण सदां दया हे च्वनीगु ख: । थ्व यानात:गु संस्कार भिंकेत ख: । थज्या:गु नकेगु खँ, मचा बुइवं यायेगु खँत अवदान, जातकय् नं दु ।



५. नामाकर्म

नां छुयेगु संस्कार

मचा बुयाः भिंछन्हु, नीछन्हु लच्छि दयेव नामकर्म धकाः मचायात नां छुइ । नां छुयेगु पूजा कलशपूजा बोधिसत्त्व, बुद्ध आदि स्वनाः पुज्यासे मचायात लसकुस यानाः गुरुमण्डलाश्चरण याकाः मतपूजा आदि धुंकाः शिष्याधिवासन, पञ्चगव्य बियाः न्हापां कलशाभिषेक निं बिइ । थबलय् थुगु वाक्य ब्वनी :-

यः सत्त्वरत्न वर धर्म सकर्मवज्री ।
मुद्रांगणेन सहितस्य विपश्यकस्य ॥
वैरोचनस्य भव दुःख विनाशकस्य ।
तत्मङ्गलं भवतु शान्ति करन्तवाद्य ॥

सत्त्ववज्री, रत्नवज्री, धर्मवज्री कर्मवज्री आदि मुद्रां सहितम्ह विपश्यना यानाबिज्याःम्ह, भवसंसारया दुःख फुकाबिज्याःम्ह वैरोचनया गुगु मङ्गल दु वहे मङ्गलं थौं छन्त शान्ति जुइमा ।

थथे स्नान अभिषेक बिइधुंकाः गौलोचन, कुंकुम श्रीखण्ड चुलातःगु वज्रया च्वकाय् किकाः, मचाया न्हातिकाय् तिकाः नां छुइ । दिदिबलि बियाः थुकथं माःगु विधिकथं पूजा यानाः नामकर्म संस्कार धुंकी ।

थ्व नामकर्म यायेमाःगु हे ला मखु । अथें हे थ्व मचाया नां तया हइ । तुयुसा तुयुचा, हाकुसा हाकुचा नाना तरहया नां छुना हे हइ अथेसां भ्री आचार्यपिसं नां छुयेगु कर्म दयेकाः मचायात भिंकेया लागि, संस्कार भिंकेया कारणय् नामाकर्म यानावयाच्वन । मचाया नक्षत्रया पाद स्वयाः नां छुइ । नक्षत्रया पाद प्यंगू दइ । थ्व मचातय् नक्षत्रया पाद स्वयाः नां व आखः छगः न्हापालाक न्ह्योने तयाः मेगु नां छुइ । व नं गुकथं छुइ धाःसा मिजंमचा जूसा बुद्धबहादुर, कृष्णबहादुर, धर्मबहादुर, संघरत्न बुद्धरत्न,

धर्मरत्न, थथे हे धर्मदेवी, बुद्धलक्ष्मी, संघहेरा, तारा अनेक नां मिसामचायात छुयेगु याइ । थ्व ख: संस्कार भिंकात:गु । नां कायेमात्रं थ्व धर्मयाम्ह धका: सिइदइ । थ्व संस्कारं हे धर्मया मार्ग क्यनी । थथे हे कुनां; कुलया नां । थ्व गथे धालसा धर्मरत्नया काय् जूसा तेजरत्न, ज्योतिबहादुरया काय् जूसा तेजबहादुर । थथे हे ज्ञानिथकुंया म्ह्याय् मानथकुं, धनथकुंया म्ह्याय् जूसा मनथकुं । संघताराया म्ह्याय् जूसा तेजतारा, थुकथं कुनां धका: छथी दु । हानं प्रव्रज्याबलय् नं नां तइगु दु । आचार्याभिषेकबलय् नं नां छुइगु दु । व मेगु हे जुल । अथे हे दीक्षा बिइबलय् नं नां छुइगु दु । थुकथं विभिन्न प्रकारया नां छुइगु चलन दु । थ्व फुक्क संस्कार भिंकेत नामाकर्मया विधि यानात:गु दु ।

नक्षत्रया पादं, नामाकर्म यानात:गु नामं निमित्त स्वये ज्यू । कुनामं वया कुल सिइके ज्यू । प्रव्रज्या व दिक्षाया नामं वया निकाय सिइके ज्यू । व छु निकाययाम्ह धका: सिइके ज्यू । थ्व नामाकर्म संस्कारं यक्व सिइके, थुइके फइ । नामाकर्म ला मेमेपिनि नं यायेगु चलन दइ । तर नेपा:या बौद्ध परम्पराय् थथे यानात:गु दुगु जुल । थ:गु हे बौद्ध परम्पराकथं देवपूजा याना: थ:गु हे पहलं नां छुयेगु चलन दयाच्वंगु जुल । भीसं यायेगु पह: व चलन मेमेपिं नाप मिलय् मजुइफु । थुकथं मचायात नां छुइ धुनकि व मचायात नां छुयागु गौलोचन कुंकुमं ओंगलसिमाया हलय् मचाया नां च्वया: स:खि खिपतं हिना: छेँया लुखाच्वय् चा:हिइका: छेँय् खायेमा: । थ्व ओंगलसिमाया ह: गौलोचन वकुंकुमया महत्त्व नं दु ।

कंकुमं छ्यंल्वय् लनी । पिनाश आदि दोष लनी । गौलोचनं श्वासप्रश्वासया ल्वय्, हिकु वइगु ल्वय्, घुरुघुरु वइगु आदि ल्वचं थिइ फइमखु । उकिं नामाकर्मया संस्कार दयेका: मचाया नीरोगी कामना याना: भिंकेत थ्व कुंकुम, गौलोचन तिकात:गु ख: धका: सिइदु ।



निष्क्रामण

मचायात पित यंकेगु संस्कार

थ्व क्रियायात मचाबू लहिक: वनेगु धका: धाइ। थबलय मचायात च्वकिं पिइका: थ:गु पिखालखुंनिसें छ्वासछ्वासपतिं, दुवा:पतिं ह्वला: ह्वला: लहिक: वनेगु छैंया पिखालखुइ तक ह्वला: वनेमा:। थ्वयात हे निष्क्रामण अर्थात् मचायात छें पित यंकेगु संस्कार धका: धाइ।

थ्व यक्व हे पुलांगु संस्कार अर्थात् चलन ख:। थ्व चलन न्हापा न्हापा छेँखापतिं म्येय्, सा, वस्तु लहिना: तयात:गु समयय् व व समयय् लँय् लँय्पतिकं दुवा:पतिकं सा, म्येय्या फोहर, ध:, धलपा: दुगु समयय् यक्व यक्व हे पुनावइगु ल्वय् जुइगु कारणं च्वकिं पिया: थ:त पुंवइपिं कीचातय्त च्वकिं ह्वलेबलय् कीत व ह्वलाछ्व:गु च्वकिइ वनीगु जुया: थथे याना: ल्वय् तंकेगु यानात:गु जुयाच्वन। आ: थौंकन्हय् न्हापा स्वया: लँ दुवा: लाछि यक्व हे सुग्घर जुयाच्वने धुंकल। थ्व क्रिया नं म्वा:थें च्वना: तनावने धुंकल। न्हापा मचा पित यंकेबलय् थथे याइगु जुयाच्वन।

सिथारपूजा

सिथारपूजा धयागु मचाजंक्व याये न्ह्य: याइगु कर्म संस्कार ख:। थ्व पूजाय् मचायात पुज्याना:, लसकुस याना: दुकाइ। शिष्याधिवासन, निराञ्जन याना: गुरुमण्डलाश्चरण आदि याका: खुफा वा द्वँचिना: श्रीखण्ड चुला: व चुलागुलिं भुइ इली। उकिइ वज्रसूचीं महामञ्जुश्रीया मन्त्रमण्डल च्वया: खुफा वाया द्य:ने तइ। ६४ प्वा: मतं चा:हुइका: विधिवत् पूजा याना: मन्त्रमण्डल

च्वयात:गु मण्डल लिकया: मचायात मण्डलया रज त्वंकी, रज तिकी।

मञ्जुश्रीया मन्त्र च्वयात:गु रज त्वंकागुलिं भिंगु बुद्धि दयेमा, ज्ञान दयेमा धका: भावना यायेगु जुल। अथे हे कपालय् तिकागुलिं नं भिंम्ह जुया: बुद्ध गुण दुम्ह जुइमा, ज्ञान दयेमा धयागु भावना ख:। कामना ख:। आशिका ख:।

अले खुइप्वा: मतं चा:हुयेकागुया अर्थ ख:- थ्व मचा दक्व कलाया ज्ञान दुम्ह जुइमा धैगु कामना ख:।

द्वँचिनातयागु खुफा वा तयातयेगु। लिपा वा सुया: जाकि याना: मचाया जंक्वबलय् वहे वाया जाकिं जा थुया: जंक्वभुजाय् तयेगु ख:।

थुकथं थ्व संस्कार दयेकात:गु ख:। थ्व संस्कार आ: मयाये धुंकल। गुलिगुलिस्यां या:पिं नं दनि।

थ्व संस्कार ज्ञान दयेमा, आख: सयेमा। ज्या सयेमा धका: दयेकात:गु ख:।



६) मचाजंक्व (अन्नप्राशन)

मचाजंक्व धयागु जा नकेगु संस्कार ख: । नये धयागु नये पित्यातकि थम्हं हे कया: नइ । तर व मचायात भिं याये मा:गुलिं व नकेगु संस्कार भिंके मा:गुलिं अन्नप्राशनविधि दयेकात:गु ख: । थ्व संस्कार थुकथं शुरु जुइ- न्हापां मचायात लसकुस यायेगु । अनंलि मचायात गुरुमण्डलाश्चरण याका: पञ्चगव्य बिये । शिष्याधिवासन क्रमानुसारं कलशं स्नान । न्हापां फलप्राशनया स्नान । थ्वया वाक्य थथे दु :-

श्री वज्ररक्ष वरयक्ष सवज्रपाणि: ।
समुस्थितानां च अमोघसिद्ध: ॥
यत्मङ्गलं हितकरं परमार्थसिद्ध: ।
तत्मङ्गलं भवतु शान्तिकरन्त वाद्य: ॥

वज्ररक्ष, वज्रयक्ष, वज्रपाणि अले मेमेपिं बोधिसत्त्वपिं सहित अमोघसिद्धि तथागत वसपोलपिनि परहित यायेगु सिद्धगु गुलि मङ्गल दु उकिं थौं छन्त शान्ति यायेमा, मङ्गल यायेमा ।

अले लिपा चायागु सिपतिचाय् नैंक्या:, भम्सि, मिश्री आदि तया: दिग त्वया: मचायात नके । न्हापां नैंक्या: नकी अले भम्सि मिश्री नकी । थथे क्रमानुसारं नकी । थ्व नं संस्कार भिंकेत यानात:गु ख: ।

नैंक्या:, भम्सि नकेगुया नं कारण दु । थ्व छु धा:सा संक्षिप्तं नैंक्या:या अर्थ थथे दु :-

नालिकेलफलं शीतं दुर्जरं वस्ति शोधनम् ।
विष्टम्भि वृंहणं बल्यं वातपित्ताश्च दाहनुत् ॥

नैंक्या: शीतल । म्ह न्यलीमखु, पाचनशक्ति बृद्धि जुइ । बातनाशक, पुष्टिकारक, बलवर्द्धक, बातपित्त दाह आदियात नाश याइ ।

भम्सि

भम्सि नं मचायात नकेमा: । ध्वया कारण गुण थुकयं धयात:गु दु :-

जम्बीरमुष्ण गुर्वम्लं वात श्लेष्मविवन्धनुत् ।
शूलकासकफोत्क्लेशच्छर्दि तृष्णामदोषजित् ॥
आस्य वैरस्य हृत्पीडा वन्हिमान्द्य क्रिमीन्हरेत् ।
स्वल्प जम्वीरिका तद्वत्तृष्णाच्छर्दि निवारिणी ॥

भम्सि उष्ण, गरम, पाउँसे च्वं । बात, मुसुवइगु, मलमूत्र वन्ध शूल दम सर्दि तृष्णा, आमदोष विरस हृदयपीडा मन्दाग्नि एवं क्रिमिनाशक ख: ।

मेगु चिग्व:गु- तृष्णा सर्दीनाशक । थथे गुण दुगुलिं मचातय्त न्हापां चिपं थिइकेबलय् थथे फ्ययेकेगु यानात:गु ख: ।

फलप्राशन सिधलकि इच्छाभरण धका: कँय्या देमाय् वा, ज्याभ:, तिसा, कलम, मसिथल, सफू, थाज्या थाथेगु ज्वलं, चा, अप्पा, वस: आदि तया: मचायात ग्रहरक्षामाला आदि कायेकी । थथे इच्छाभरण धका: लक्षण स्वया: वयात ज्या स्यनेगु अबलय् हे निर्णय याइ । थ्व परीक्षाया संस्कार ख: ।

थथे मचां काये धुंका: वयात वसतं पुंका:, तिसा तियेका:, तपुलि पुयेका:, स्वांमा: क्वखायेका: ग्रहरक्षा नं क्वखायेकी । थथे मचाजंक्व यायेबलय् ग्रहरक्षा धका: भिगू प्रकारया ब्वति घाना: क्वखायेकी । थ्व भिगू ब्वतिया छगू छगू गुण प्रमाण दुगु जुयाच्वन । उकिं थथे धका: च्वयातल :-

आदित्य रक्तपाषाण किचड् सोमं तथैव च ।
कूठमङ्गारकं ज्ञेय श्रीपद्मं बुधमेव च ॥
वृहस्पत्या गुरु विद्या शुक्र ज्योति सीसम्तथा ।
लोह शनिश्चरं ज्ञेय राहोश्च हठ बीजफलम् ॥
ताम्रं केतुश्च विज्ञेया जन्मतोरोप्य मेव च ।
एतैश्च ग्रह रक्षन्तु बालानां हित हेतवे ॥

थ्व न्यागू बालकयात हित जुइगु जुल। थ्व थ्वति घानात:गु ग्रहरक्षा ख:। थथे अनेक अनेक शास्त्र स्वया:, गुण लुइका: प्रमाण दुगु थुगु ग्रहरक्षा ख: । थ्वयागु गुण प्रमाण थथे छगू छगू च्वयात:गु दु :-

ग्रहरक्षामा: स्वना: मचायात क्वखायेकेगु यानात:गु ख: । ग्रहरक्षामा:या छसीकथं खँ थथे दु :-

सूर्यया= हिंगुल

हिंगुलया गुण थथे च्वयात:गु दु :-

तिक्तं कषायं कटु हिंगुलं स्यान्नेत्रामयघ्नं कफ पित्तहारी ।
हृल्लास कुष्ट ज्वरकामलांश्च प्लीहामवातौ च गरं निहन्ति ॥

शरीरयात क्वा:ज: व क्वाउँकीगु यानातइ। फाकु व पालुगु थ्वया सवा: ख: । मिखायात हित याइ । पित्त कफ आम्ल कुष्ठ प्लीहा आदि तंकी । गलशूल तंकी । थ्व हिंगुलया गुण थुकथं दुगुलिं मचायात क्वखायेका तयातयेमा:गु जुल ।

सोमया= किचड (को)

त्रिकिल पलितोद्गाप: पललश्च निषद्वर: ।
कर्दमो दाह पित्तार्त्तिशोधघ्न शीतल सर: ॥

दाह, पित्त रोग वेदना शोक आदि रोग नाश याइ। शीतल एवं रस प्रवर्द्धक। अथे जूगुलिं हे मचायात रक्षामाला क्वखायेकेगुलिइ कौ तया: क्वखायेकात:गु जुयाच्वन। थ्व संस्कार भिंकेत यानात:गु ख:।

मङ्गलया= कुट

थ्व सिँ थें ज्या:गु वस्तु ख: । मिइ तयेबलय् तसकं हे नस्वा: वइगु ख: । कुटयात थथे धयातल :-

कुटजः कटुको रुक्षो दीपनस्तु वरो हिम ।
अर्शोऽतिसार पित्तास्र कफ तृष्णाम् कुष्ठनुत् ॥

थ्वया सवाः खाइसे फाकुसे च्वनी । थ्वया रसया गुण आपालं दु । वीर्यबल वृद्धि याइ । शीतल जुइ । नयागु पचय् याइ । अल्सर, अतिसार, पित्तविकार, रक्तविकार आदि कफनाशक । आमातिसार रोग तंकी । आमदोष, कुष्टरोग नाश याइ ।

बुधया= पलेस्वां पु

थ्वया महत्त्व दु, प्रभाव दु धकाः मचातय्त क्वखायेकी उकिं थथे धयातल :-

मृणालं शीतलं वृष्यं पित्त दाहा श्राजित् गुरु ।
दुर्जरं स्वादु पाकञ्च स्तन्यानिलकषु प्रदम् ॥
संग्राहि मधुरं रुक्षं शालुकमपि तद्‌गुणम् ॥

थ्वया गुण शीतल, शान्तिवर्द्धक, मधुर, रस पचय् याइ, बायु दुग्ध कफ बढय् याइ । कमलया दुने च्वनीगु, गुणप्रद खः ।

वृहस्पतिया= अगुरु

अगुरया सवाः भचा पालु, भचा खायु । वीर्य उष्णता, प्रभव, छ्यंगू बांलाकी, नसा बल्लाकी, छ्यंगूया लागी लाभदायक, पित्त, कर्णरोग, नेत्ररोग, नाश याइ, बात पित्त कफनाशक । उकें थथे धयातःगु दु :-

अगुरूष्ण कटुत्वच्यं तिक्तं तीक्ष्णं च पित्तलम् ।
लघु कर्णाक्षिरोगघ्नं शीत बात कफ प्रणुत् ॥

शुक्रया = म्हः

मचातय्त म्हः घाकाः क्वखायेकातयेगु साप ज्यू । छायधाःसा :-

नागस्तु नागशत तुल्य बलं ददाति ।
व्याधिं विनाशयति जीवनमातनोति ॥
वन्हि प्रदीपयति काम बलं करोति ।
मृत्युं च नाशयति सन्ततसेवितः सः ॥

म्हः सछिम्ह किसिया बल बीम्ह खः, थुकिं रोगयात नाश याइ । आयु बढय् याइ । अग्नि बढय् याइ । रतिशक्ति बढय् याइ । मृत्यु (काल) यात हतय् याइ । म्हःयागु गुण थथे दगुलिं मचातय्त म्हः घाकातयेगु यानातःगु खः ।

शनिश्चरया= नँ

लोहं तिक्तं सरंशीतं मधुरं तुवरं गुरु ।
रक्षं वयस्यं चक्षुष्यं लेखनं वातलं जयेत् ।
कफं पित्त गरःशूलं शोथार्शः प्लीह पाण्डुता ॥

नँ खाइसे च्वनी । मधुर जुइ । फाकुसे च्वनी । मिखायात हित याइ । लेखन, मेगु बातविकार, पित्त, गलः, शूल स्वाथ ल्वय् अल्सर, प्लीह, पाण्डु मेदो, किमि एवं कुष्ठरोग आदि नाश याइ ।

राहुया = हथं

हथं त्रिदोष नाशक । भूतादि भय, ग्रहदोष नाश याइ । गर्भपतन जुइयः उकिं थथे धयातल :-

रक्त वीज पीतनेन फेनिलो गर्भ पातनः ।
अरिष्टस्तु त्रिदोषघ्नो ग्रहभिद् गर्भपातनः ॥

त्रिदोष नाशक । हथंया पुं भूतादि भय मदयेकी । ग्रहया दोष नाश याइ । हथं स्याउँसे च्वनी । थ्वया पु हाकुसे च्वनी । वयां दुने त्वइसे च्वं ।

केतुया = सिजः

सिजःया गुण यक्व हे दु । उकिं थ्व नं घानातइगु खः । सिजःया बारे थन छत्वाःचा जक च्वये ।

एको दोषो विषे ताम्रे त्वसम्यङ्मारितेऽष्टतो ।
दाहः स्वेदोऽरुचिमूर्च्छा क्लेदोरेको वमिभ्रम ॥

दाह, स्वेद, अरुचि, मूर्च्छा, क्लेद, विरेच, शर्दी (छर्दि), भ्रम आदि ल्वय् तंकी ।

मचातय्त अनेक ग्रह आदि दोष व नाना भय तंकेत थुगु संस्कारय् थथे नवग्रह रक्षामाः क्वखायेकातःगु खः ।

थ्व संस्कार जंक्वलिसें याइगु खः ।

थुलि सिधयेकाः थनंलि चय्प्यता घासां (व्यन्जनं) युक्त यानातःगु जा दंक दुगु (देय्मा) थाय्भु मचाया न्ह्योने न्ह्यच्याकी ।

न्हापां स्नान याकी । कलश लखं अभिषेक बिइ । अबलय् थ्व वाक्य ब्वनी :-

यत्मङ्गलं सकलसत्त्व हृदिस्थितस्य ।
सर्वात्मकस्य वरधर्म कुलाधिपस्य ॥
निःशेष दोष रहितस्य महासुखस्य ।
तत्मङ्गलं भवतु ते परमाभिषेकः ॥

म्यम्पूर्ण प्राणिपिनि नुगलय् च्वंगु गुलि मङ्गल दु, अथे हे सम्पूर्ण प्राणिपिन्त थः भाःपाबिज्याइम्ह उत्तमगु धर्मरूपी कुलया अधिपति जुयाबिज्याःम्ह सम्पूर्ण दोषरहितम्ह महासुख स्वरूप जुयाबिज्याःम्ह वज्रसत्त्वया गुगु मङ्गल दु । वहे मङ्गल छंगु परमाभिषेक जुयेमा ।

आ दुगु भुजा शोधनया वाक्य थथे दु :-

ओं समन्त बुद्धा नमो ओजोबलं तेजोबलं ददे स्वाहा !

"सदां थ्व नयेगुलिं बुद्धया ओज दयेमा, तेज दयेमा" धका: न्हापां न्यापचिनं नके, अर्नाल :-

अंगूपचिनं - ओं प्राणाय स्वाहा !
दथुपचिनं - ओं अपानाय स्वाहा !
च्वलापचिनं - ओं समानाय स्वाहा !
सिकापचिनं - ओं उदानाय स्वाहा !
म्हालापचिनं - ओं व्यानाय स्वाहा !

थथे न्यापचिनं नकेगु हेतु दु, व हेतु कारण थुकथं ख :-

हृदिप्राणो गुडेऽपान: समानो नाभिमण्डले ।
उदान कण्ठदेशे स्याद् व्यान सर्व शरीरग: ॥

हृदये नुगलय् प्राणबायु गुडद्वारे अपानबायु ।
तेपुइ समानबायु, कथुइ उदानबायु ॥
सम्पूर्ण शरीरय् जुयाच्वनीम्ह व्यानबायु ।

थथे न्यागू बायु झीगु शरीरय् च्वनाच्वंगु दु । थ्व न्यागू बायुनं छु छु यानाच्वन धा:सा प्राणबायुनं नयेगु अन्नपदार्थयात दुकयाच्वन ।

अपानबायुनं मलमूत्र पितछ्वयाच्वन । समानबायुनं नयेगु वस्तु पचय् यानाच्वन, उदानबायुनं ल:तेगु, भाय् ल्हायेगु यानाच्वन । व्यानबायुनं मिखा आदि सञ्चालन यानाच्वन । उकें थथे धका: च्वयातल :-

अन्नप्रवेशनं मूत्राद्युत्सर्गोऽन्नादि पाचनम् ।
भाषणादि निमेषाञ्च तद्व्यापारा: क्रमादमी ॥

थुकथं बायुया सञ्चालनं भीगु शरीरया विचार यानाः न्यापचिनं नकेगु यानातःगु खः । न्यापचिं थथे जुल- अंगुला, दथु, च्वला, सिका, म्हालापचिंनं नकेगु । वाक्यय् न्याता प्रकारयागु बायुया नामं नकेगु यानातःगु खः । थ्वया विभिन्न प्रमाण दुगु च्वय् च्वयातःगु जुल ।

थथे हे कँय्या थाय्भुइ तयाः नयेमाःगु कारण :-

कँय् विभिन्न प्रकारं दयेकेगु दु । छगू प्रकारया कँय्- सिजः, लिइः, वह ल्वाकछ्यानाः दयेकीगु खः, थुकिइ तयाः नलकि-

कांस्यं कषाय तिक्तोष्णं लेखनं विशदं सरम् ।
गुरु नेत्र हितं रुक्षं कफ पित्त हरं परम् ॥

कँय्- फाकु, खायु, उष्ण, लेखन, सर आदि मिखायात तच्वतं नी । मुसुवइगु, पित्त आदि नाश जुइ । शरीरयात तसकं हे पोष दइ । उकिं कँय्या थलबलय् तयाः नयेगु यानातःगु खः ।

थाय्भुइ द्यःने ज्योनांलप्ते तयेमाः । ज्योनांलप्ते गठमाया हः खः । थुकिं बिष आदियागु विकार तनावनीगु खः उकिं ज्योनांलप्तेय् तयाः नइगु चलन खः । बिष धयागु तःगू प्रकारयागु दु । अज्याःगु बिकारत तनावनीगु खः ।

थ्व अन्नप्राशन संस्कार क्रमाकन्थकथं सगं बियाः, भोजन यानाः, कलंक बलि छ्वयाः थुगु क्रिया क्वचायेकी ।

कण्ठ खुये (कथुप्वाःचायेके) क्रिया

कथुप्वाः चायेके धकाः जंक्वया कन्हय्कुन्हु आचार्य कलशार्चन पूजा यानाः मचायात गुरुमण्डलाश्चरण याकाः तिंभालि चाय् वा, चाकुमद्दि तयाः दिग् त्वयाः हँय्या त्वाथं मचाया म्हुतुप्वालय् वायेकीगु खः ।

थ्व संस्कारया अर्थ खः- खँ सयेमा, ज्ञां (ज्ञान) दयेमा धयागुया ल्याखं यानातःगु खः ।



(७) बुसँखा (चूडाकर्म)

बुसँखा धयागु बुसांनिसेंयागु सँ न्हापां खायेगु खः । थथे यायेमाःगु हे मदुनि/सँ ताहाकः जुलकि ला अथें हे खानाछ्वइनि । अथेसां थ्व छगू संस्कार दयेकातःगु खः । मचायात भिंगु संस्कार दयेमा धयागुया ल्याखं यानातःगु खः ।

थ्व बुसँ खायेबलय् दकय् न्हापां आचार्यं कलशार्चन पूजा यानाः, शिष्याधिवासन आदि कर्म यानाः मचाया छ्यँनय् च्वंगु सँ लुँवहःया खोचां त्वाल्हाकाः वया छ्यँनय् अम्बः हाम्वः तयाः न्याम्ह थाकुलिं कलशलखं लुकिइ । थ्वया वाक्य थथे दु :-

यत्मङ्गलं कमलपाणि सवज्रतीक्ष्णः ।
चक्रायुध प्रवरभाव सयुतस्य तस्य ॥
लोकेश्वरस्य सुगतस्य सुखात्मकस्य ।
तत्मङ्गलं भवतु ते परमाभिषेकः ॥

पद्मपाणि, वज्रतीक्ष्ण, चक्रायुध, प्रवरभावसहित लोकेश्वरपिं व महासुख स्वरूप जुयाच्वंम्ह अमिताभ तथागतयागु गुगु मङ्गल खः वहे मङ्गल छंगु परमाभिषेक जुइमा ।

म्वःल्हुकेबलय् अम्बः व हाम्वः तयाः म्वःल्हुकेगुया कारण छु दु धाःसा अम्बःया गुण आपालं हे दु । थ्व तसकं गुणकारकगु 'सि' अर्थात् फल खः । उकिं धयातःगु दु :-

मंदालनत्वं विषमज्वरं च ।
रक्तामयं वद्धगुदोदरं च ।
आराति योगा नयनामयं वा
करोति तस्मादति तानिनाधात् ॥

थ्व अम्बःया फलं मन्दाग्नि, विषमज्वर, रक्तविकार, प्वाः स्याइगु, मिखा स्याइगु ल्वय् जुइमखु । थ्व सुकूगु अम्बःया फल जुल ।

हाकुहाम्वलं म्व:ल्हुयेमा:गुया कारण

हाकुहाम्वया गुणयात कया: थथे च्वयात:गु दु :-

बल्य: केश्यो हिमस्पर्श स्त्वच्य: स्तन्यो व्रणेहित: ।
दन्योऽल्पमूत्र स्वद्‌पाहि वातघ्नोग्निमतिप्रद: ॥

सँयात भिंकी । छ्यंगूयात हित याइ । म्ह शीतल याइ । वा बल्लाकी / किमि आदि नाश याइ । बातरोग, मूत्ररोग तंकाबिइ । बाताग्नि रोग जुइकी मखु ।

सँ खायेबलय् नं अनेक ल्वय् जुइय:, अथे जुइगुलिं थज्या:थज्या:गु संस्कार यानात:गु ख: ।

थ्व संस्कारत गुगु युगय् वा इलय् यानातल ? छाय् यानातल धयागु समय काल, परिस्थितियात नं छक्व: दुवाला: बिचा: याये बह: जू ।

अबलय् खि,च्व फा:वनेगु गन ? म्व:ल्हू वनेगु गन ? धयागु खँ नं लुमंके बह: जू । न्हापा न्हापा छेँय् छेँय् बांला:गु च:बिया व्यवस्था मदु । खिखांमुगलय् खि फा:वनेगु चलन । खुसिइ वना: म्व:ल्हूवनेगु चलन ख: । अथे वनेबलय् छथासं मेथाय् ल्वय् पुनावइगु आपालं सम्भावना दु । उकिं अम्ब:, हाम्वलं म्व:ल्हुतकि ल्वय् पुनावइ मखु धयागु कारणं थुपिं संस्कारत दयेका: छ्यलाबुलाय् हयात:गु ख: ।

थुलि धुनेवं अन्तय् बुसँखा या:म्ह मचायात तपुलिं पुका: सगं बिया: क्वचायेकी ।

सकलसियां समयाचक्र याना:लि (समे नया:) गणचक्र भोजन याना: बुसँखा संस्कार क्वचायेकी ।



८) व्रतादेशनकर्म

मेखलावन्धन (कयतां चिके), समाव्रत व पाणिग्रहण

थ्वयात मेपिनिगु स्वया: व्रतवन्धन धायेगु यानाछ्वत । तर थ्व मेखलावन्धन धयागु कयतां चिकेगु संस्कार ख: ।

झीगु नेपालया बौद्ध धर्मय् चूडाकर्म धका: बुसांनिसेंयागु सँ खाका: लिपा गुरुजुं कलशार्चन पूजा याना: मचायात लँस्वया: गुरुमण्डलाश्चरण याका: शिष्याधिवासन याना: अम्ब:, हाम्व: छ्युँनय् तया: प्यंगू तीर्थया लखं लुका: म्व:ल्हुकी ।
थुंकिया वाक्य थथे दु :-

यद्वज्रलाश्य वरमाल्य सगीतनृत्य: ।
यत्पुष्प धूप वरदीप विचित्र गन्धै: ॥
पूजाभिरं प्रतिसमं विमलं प्रगीतै: ।
यत्मङ्गलं भवतु ते परमाभिषेक: ॥

वज्रलाश्या, वज्रमाला, वज्रगीता, वज्रनृत्या, वज्रपुष्पा, वज्रधूपा, वज्रदीपा, वज्रगन्धादि पूजादेवीपिनिगु असाधारणगु गुगु विशुद्धगु मङ्गल दु वहे छंगु परमाभिषेक जुइमा ।

थुलि वाक्य याना: म्व:ल्हुये सिधयेवं अनंलि आदिवा न्हय्कू त्वना: कयतां चिके । व्रतादेशन छ्वये :-

व्रतादेशन छ्वये धयागु आख: ब्वंके छ्वये धा:गु ख: । थ्व क्रिया भिंनिदँ मदुनिबलय् हे यायेमा: ।

थ्व कयतां चिकेगु (मेखलावन्धन) क्रिया याये हे मा:गु ला मखु । त:धिक: जुलकि ला लाजं चिना: थ:थम्हं तुं हे कयतां चिना हइ । तर थन त:धी मजूनिवं हे स्यनेमला:निबलय् हे कयतां

चिकेंगु यानात:गुया अर्थ ख: संस्कार बांलाकेत थुगु क्रिया यानात:गु जुल ।

आ: वया: थन व्रतवन्धन धका: मेकथं यानावयाच्वन । मेखलावन्धन धका: खालि कय्‌ता जक ल:ल्हायेगु जुयाच्वंगु ख: । तर मेकथं हे याना हयाच्वन ।

९) समावत (व्रतमोक्षणाकर्म)

व्रतादेशन धुंका: समाव्रत धका: थ:गु कुलय्‌ दुकायेगु यानातल । थ्वया अर्थ ख:- आख: ब्वने क्वचायेका: वलकि वयात सग बिया: वस: आदि ल:ल्हाना: सकलें नापं च्वना: भोजन यायेगु इत्यादि कथं समाव्रत यानावयाच्वंगु दु ।

१०) पाणिग्रहण

पाणिग्रहण धयागु काय्‌मचायात भौमचाया ल्हा:ज्वंका: ह्वंकेगु अर्थात्‌ विवाह यानाबिइगु कर्म ख: । मांबौनं कुलय्‌ ल्व:म्ह भौमचा स्वया: काय्‌मचायात ह्वंकाबिइगुयात इहिपा धाइगु ख: । खय्‌त ला इहिपा याना मब्यूसां नं थ:थम्हं हे इहिपा याना हे हइ । अथेसां- थ:गु कुलय्‌ मल्व:म्ह, मभिंम्ह, बांमला:म्ह तोता:, बानि भिंम्ह, थ:गु कुलयात ल्व:म्ह (थ:गु छेँय्‌ गज्यागु ज्या यानाच्वनागु ख: अमि छेँय्‌ नं अज्या:गु ज्या यानाच्वंम्ह) स्वया: भौमचायागु जातलं त्वयेका: पाणिग्रहण अर्थात्‌ इहिपा यानाबिइगु संस्कार क्रिया दयेकातल । इहिपा त:गू प्रकारं जुयावयाच्वंगु दु ।

न्हापा न्हापा ग्वय् छम्हू बियाः कु छकुं इहिपा याना हइगु खः। अनं लिपा बाजं थानाः इहिपा यानाहल। ई कथं हिलाः हिलाः वनाच्वंगु दु। न्ह्याक्व हे हिला वंसां मवंसां तबि इहिपाया मुख्य अर्थ ला- मिजं व मिसायात त्यपू जीवनय् ह्वनाबिइगु हे खत। मिसा नं मिजं नं स्यने मलावं हे अर्थात् विकृति वये मलावं हे निम्हसितं चिनाबिइगु छगू संस्कार खः थ्व पाणिग्रहण क्रिया।



इहि

इहिया अर्थ ख: समय। समयलय् हे म्स्याय्मस्तयूत मांबौपिसं संकल्प याना: बिइगुयात हे इहि याये धाइगु ख: । थुकथं संकल्प याना: इहि यानाबिइ धुनेवं म्स्याय्मस्तय् गुगुं नं इलय् थ:गु इच्छाकथं थ: य:म्ह मिजंनाप ईकथं, थ:त ल्व:कथं पा अर्थात् इहिपा या:सां ज्यू धयागु कथं स्वतन्त्रता प्रदान यानाबिइगु ज्या ख: । इहिया मुख्य कारण बालविवाह प्रथायात न्हंका: मिसामस्तय्गु दु:ख कष्ट निवारण यानाबिइगु ख: ।

न्हापा न्हापा लोकय् थज्या:गु चलन दयाच्वन कि म्स्याय्मस्त इहिपा मजुइकं हे थ: मांबौया छेँय् अर्थात् थ:छेँय् थीमज्यू जुइके मज्यू । उकिं म्स्याय्मस्तयूत मचाबलय् हे, भिंनिदँ मक्यवं हे इहिपा यानाबिइमा: धका: बालविवाह यानाबिइगु जुयाच्वन । थुकथं, मचाबलय् हे इहिपा: यानाबिइवं छुं गथें जुया: मचाबलय् हे मिजंमचा सित धा:सा कला:म्ह बिधवा जुया: च्वनेमालीगु जुयाच्वन । कर्पिनि छेँय् थ: भा:त मदयेका: तसकं दु:खसिया:, कष्टपूर्वकं च्वनेमालीगु जुयाच्वन । दासी सरह नोकर जुया: अनेक प्रकारया ब्व:फया: जीवन पर्यन्तं दु:ख फया: नं बुढी जुइका: तक नं चितासू मदयेक च्वनेमालीगु जुयाच्वन ।

मिस्तय्गु थज्या:गु दु:ख खना: नेपा:या बौद्ध धर्मय् भगवान् बुद्धयागु वचन- "बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय" धयागु वाक्य वा सूत्रया आधारय् आचार्यपिंसं थ: म्स्याय्मस्तय्गु दुर्दशा जुइगु बालविवाहयात न्हंका: उद्धार यायेया लागि इहि यायेगु क्रियाकर्म चलय् यानात:गु ख: । थज्या:गु चलन मेपिनि देशय् गनं हे मदुगु जुयाच्वन ।

इति क्रिया :

दशकर्मय् पाणिग्रहण धकाः कर्म खंकेगु क्रिया दयेकातल। थ्व कर्म धयागु- मिसामचायात मिजंमचानाप स्वंकाबिइगु ज्या खः। स्वंकेगु लागि मिजंमचाया ल्हाःतय् मिसामचाया ल्हाः लःल्हानाबिइमाः। थुकथं ल्हाः ज्वंकेगु ज्यायात पाणिग्रहण धाइगु खः। ल्हाः ज्वंके न्ह्यः मिसामचा बिइगुयात कन्या संकल्प धाइ। व कन्या संकल्प क्रियां लिकयातःगु खः। थ्व कन्या संकल्प क्रियाया पूजा गथे धाःसा-

न्हापां - कन्यायात लसकुस याये।
अनंलि - मण्डलय् प्रवेश याके।
गुरुमण्डलाश्चरण दंकाःलि पञ्चगव्य बिये।
शिष्याधिवासन क्रिया याये।

- अम्बः हाम्वलं स्नान याके।
- क्वंचिकनं समाः याके। छायेपे।
- इहि पतासि बिये।
- सिंच छाये।
- मोकि तये।
- शतभेदिका क्वखायेके। अनंलि
- इहि याःम्हय्सिया ल्हाःतय् नन्दावलि च्वयाः वया द्यःने ज्योनांलप्ते तये।
- खालि ग्वाःग्वय् तये।
- ताय्, आखे, ब्याः ल्हाःतय् तयाः ल्हाः प्वःचिकाः सःखि खिपतं चिके।
- बौम्हं ज्वंकाः अग्नि प्रदक्षिणा याकाः कन्या संकल्प यानाः इहि सलापातय् त्वःतके बिये।

थुलि जुलकि इहि याये सिधल। व इहि याःम्ह मिसामचा रजस्वला जूसां मांअबुया छेँय् च्वने ज्यूम्ह जुल।

लसकुस :

म्ह्यायूमचायात मण्डपय् दुत हयेत पिखालखुइ तया: निराञ्जन विधि याना: दुत हयेगुयात लसकुस यायेगु धाइगु ख: । निराञ्जन धयागु इहिमचायात बिघ्न बाधा मवयेमा धका: स्वस्ति यायेगु ख: ।

थथे हे गुरुमण्डलाश्चरण धयागु:- त्रिरत्न व वज्रसत्त्वया उपासना यायेगु ख: ।

पञ्चगव्य धयागु काय (शरीर) शोधन यायेगु ख: ।

शिष्याधिवासन	=	गुरु-शिष्य ग्रहण यायेगु ।
अम्ब: हाम्व:	=	सँयात अति उत्तमगु वस्तु ख: । उकिं अम्ब: हाम्वलं म्व:ल्हुकीगु जुल ।
क्वँचिकं	=	समा: ज्वलं । ख्वालय् बुला: खिति तुयेकेगु जुल । ख्वा:सिलेबलय् छ्यलीगु समा: ज्वलं जुल ।
इहि पतासि	=	क्वँय्लं ख: । थ्व कापतं भुंकेगु अर्थात् परसिं सिंकेगु जुल । क्वँय्लं धयागु शिलंथापिंसं (सिंदुराकारपिंसं) नीची याना: छुं मनसें थानातइगु काप: ख: । थ्व पर्सिं सिंकेगु धयागु लाज चिइगु खत ।
सिंच छाये	=	सिंचय् तयेगु । थथे यानागुया अर्थ ख:, आयु आरोग्य लाभ जुयेमा धयागु आशिका ।
मोकि	=	"मो" धयागु कपा: ख: । "कि" धयागु किपा । उकिं मोकि अर्थात् अष्टमङ्गलं सहितगु पूर्णकलश च्वया: इहिमचाया कपालय् चिकेगुया अर्थ वया कपालय् सदां अष्टमंगलं खयाच्वनेमा धयागु भावना जुल ।

शतभेदिका = इहिमचाया म्हदु सछितु का दाना: भिता बस्तु (ब्वति) घाना: घाकाबिइगुयात धाइगु ख: । व इहिमचा थपाय्धिक:बलय् कन्या संकल्प याना: तयेधुन धयागु अर्थात् इहिया चिं ख: । उकिं व मचा गपाय्धिक:म्ह ख: अपाय्हाक: जुइक हे म्हदु दाना: सच्छितु का तयेगुया कारण जुल । उकिइ भिगू ब्वति धयागु व इहिमचाया विवाह (इहिपा) मजूतलेयात व ब्वतिं रक्षा यानातइ धयागु भावना जुल । थ्वया खँ आपालं दनि ।

इहि धयागु विवाह मखु । थ्व खालि कन्या संकल्प जक ख: । थम्हं स्वया: थ:त य:म्ह व ल्व:म्ह मिजं ल्यया: वंसां जिल धका: मिसामचायात स्वतन्त्रता बिउगु जक जुल । थ्व खँ च्वय् वनेधुंकल ।

म्हासुगु कुमारीका (कुम्ह:का) = इहिमचां हे थ:त इहि मया:निबलय् ञंनय् का फ्यना: थ:गु म्हधु दाना: सच्छितु तयेगुयात धाइगु ख: । थुकिइ हे भिता ब्वति तया: घायेगुयात शतभेदिका घाकेगु धका: यानात:गु ख: । अथे घानातयागु ब्वतिं इहिमचाया इहिपा मजूतले रक्षा याइ धयागु भावनां यानात:गु थ्व छगू संस्कार ख: । थुपिं छगू छगू ब्वतिया छगू छगू थ:थ:गु हे गुणत दुगु जुल । व ब्वति घायेगुया सन्दर्भय् थथे च्वयात:गु दुगु जुल :-

आद्रालवण गुडश्चैव पीतकाष्ठमदनं तथा ।
सोभाजनमच्छ ताम्बुरादि लाजाक्षत च तथा ॥

थुपिं ब्वतित थथे दुगु जुल = > पालु, चि, चाकु, मिकुसिँ, मदनफल, शोभायफ्व:, न्याँ, ग्वा:, ताय्, आखे ।

थुपिं भिता बस्तु शतभेदिकाय् घाका: मचायात क्वखायेका बिइगु ख: । थुपिं भिता ब्वतिया गुण वर्णन थुकथं दुगु जुल :-

१. चि :

लवणः शोधनो रुच्यः पाचनः कफ पित्तदः ।
पुंस्त्व वातहरः काये शैथिल्य मृदुताकर ॥

चि धयागुलिं शरीरयात थुकथं शोधन याइ- नये यइ, पचय् याइ। कफ पित्त बढय् याइ। नपुंसकता, बात रोग आदि लनी। शिथिलता न्हंकी। कोमल जुइ, नाइसे क्यातुसे च्वनी/बांलाइ।

२. पालु :

भोजनाग्रे सदा पथ्य लवणार्द्रक भक्षणम् ।
अग्नि सन्दीपनं रुच्य जिह्वा कण्ठ शोधनम् ॥

नये न्ह्यः चि तयाः पालु न्हापालाक नल धाःसा नयागु पचय् जुइ। नये यइ। मे व कण्ठ (कथु) शुद्ध जुइ, शोधन जुइ।

३. ग्वय् :

पूगं गुरु हिमं रुक्षं कषायं कफ पित्त नुतम् ।
मोहनं दीपनं रुच्यमास्य वैरस्य नाशनम् ॥

ग्वय् तच्वतं शीतल। कषाय, कफ, पित्त नाश याइ। अग्नि अर्थात् पाचनशक्तियात बृद्धि याइ। मोहकारक, नये यइ। रुचिकारक, म्हुतुइ ई दइ। विरस नाश याइ।

४. ग्वा :

ताम्बुलमुक्तं तीक्ष्णोष्ण रोचनं तुवर सरम् ।
तिक्तं क्षारोष्णं काम रक्त पित्तकरं लघु ॥
वश्यं श्लेष्मास्यदौर्गन्ध्य वातश्रामापहम् ।
मुस्ववैशद्य सौगन्ध्य कान्ति सौष्ठवकारकम् ॥
हनुडतमलध्वंसि जिह्वेंद्रिय विशोधनम् ।
मुस्व प्रसेकशमनं गला मय विनाशनम् ॥

ग्वाः पालुइ। गरम व रुचिकारक। रक्त पित्तकारक, कफ आदि ल्वय् जुइमखु। म्हुतुया दुर्गन्ध नाश जुइ। मलिन जुइ।

धक्का: वइगु ल्वय् दइमखु। त्यानु जुइमखु। सुगन्धित जुया: फुर्ति दइ। सुन्दर जुइ। बांलाइ। वा स्याइगु ल्वय् जुइमखु, वा बल्लाइ। शान्त जुइ, कथुया ल्वय् जुइमखु। रस इन्द्रिय शुद्ध जुइ।

५. भिकुर्सि :

थ्व हलू थें म्हासुसे च्वनी। श्रीखण्ड थें ज्या:गु गुण दु। सुगन्धित, शीतल जुइ। उकिं थथे च्वयातल :-

कालीयकं तु कालीयं पीताभं शीतचन्दनम् ।
हरिप्रियं कालसारं तथा कालानुसार्य्यकम् ॥

६. मदन :

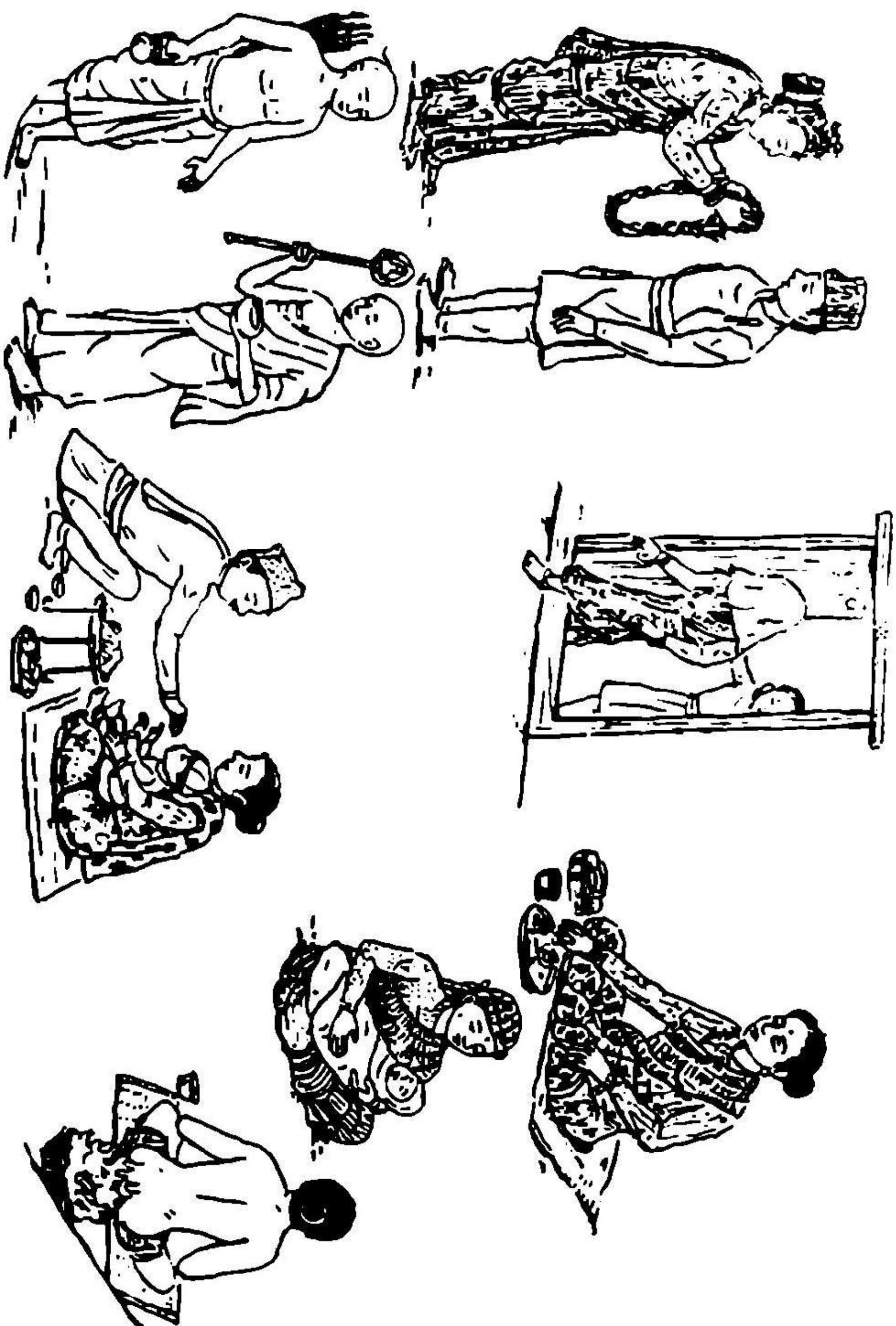
मदनफल खायु। मधुर, बीर्य बढय् जुइ। गरम, प्रभावशाली, लेखन, वमन बांला: जुइ। विकार बिष आदि नाश याइ। गुल्म आदि तंकी। कुष्ठरोग तंकी। बेहोश जुइगु नं तनी। थ्वया गुण आपालं दु धका: थथे च्वयातल :-

मदनश्छर्दन: पिण्डो नर: पिण्डीतक स्तथा ।
करहाटो मरुवक: शल्यको बिष दुष्यक: ॥
मदनो मधुरातिक्तो वीर्योष्णि लेखनो लघु ।
वान्तिकृद्दुधिहर प्रतिश्याय व्रणान्तक ॥
रुक्ष: कुष्ठकफानाह शोधगुल्म व्रणापह: ॥

७. शोभायफ्व :

शिग्रो: पुष्पं तु कतुकं तिक्ष्णोष्णं स्नायु शोधकृत् ।
कृमि हृत्कफ वात तघ्नं विद्रधिप्लीह गुल्मजित् ॥
मधु शिग्रोस्त्वक्षिहितं रक्तपित्त प्रशोधनम् ॥

थ्व शोभायफ्व: तीक्ष्ण, गरम, स्नायु शोधक, दयेका नं हइ। कफ बात रोग मदयेकी। प्लीह रोग नाशक, गुल्म रोग नं तंकी। थ्वयागु ह:या ति खायु पालु, मिखाया रोग नं तंकी।





प. बद्रीरत्न वज्राचार्य
महाबौद्ध, यें ।

नेपालया बौद्ध धर्मय्-

दशकर्म-संस्कार धर्म

(कारण व महत्त्व)

थुगु सफुतिइ सुनां छु धाल ?

थुगु सफतिं छगू छगू भीगु संस्कारया महत्त्व व रहस्य उलाक्यनाब्यूगु दु, गथेकि मचाजंक्वबलय् मचायात ग्रहरक्षामा: क्वखायेकेगु, सगं बिया: थायूभु: नकेगु, कल वाकेछ्वयेगु पद्धति न्ह्यथनेबह: जू । थथे हे भीगु संस्कार जन्य कर्मकाण्डय् आखे, ताय् मदयेकं मगा:, तर भीसं ध्वयागु अर्थ मथू । थुगु सफुतिइ थुजोगु ताय्, आखे थें जा:गु वस्तुया प्रयोगसम्वन्धी अतिकं अमूल्यगु दर्शनिक तत्त्वया शिक्षाप्रद खँ नं उलाक्यनात:गु जुल ।

सत्यमोहन जोशी
चान्सलर
नेपालभाषा एकेडेमी

प. वद्रीरत्न वज्राचार्यजु बुद्धधर्मया छम्ह ज्ञाता, वज्राचार्य कुलया स्वयेनगु व भीगु संस्कार एवं परम्पराया छम्ह श्रोत व्यक्ति ख: । वसपोलया अथक परिश्रम व लगनशीलताया प्रतीककथं "दशकर्म-संस्कार धर्म" सफू पिदनेत्यंगु छगू सुखद खँ ख: । थ्व सफू भीगु संस्कारया छगू कोसल्वहँ (Milestone) ख: ।

"**दशकर्म-संस्कार धर्म**" नेवा: संस्कृतिया न्हायकं ख: ।

इन्द्र माली
सदस्य सचिव
नेपालभाषा एकेडेमी